

Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului

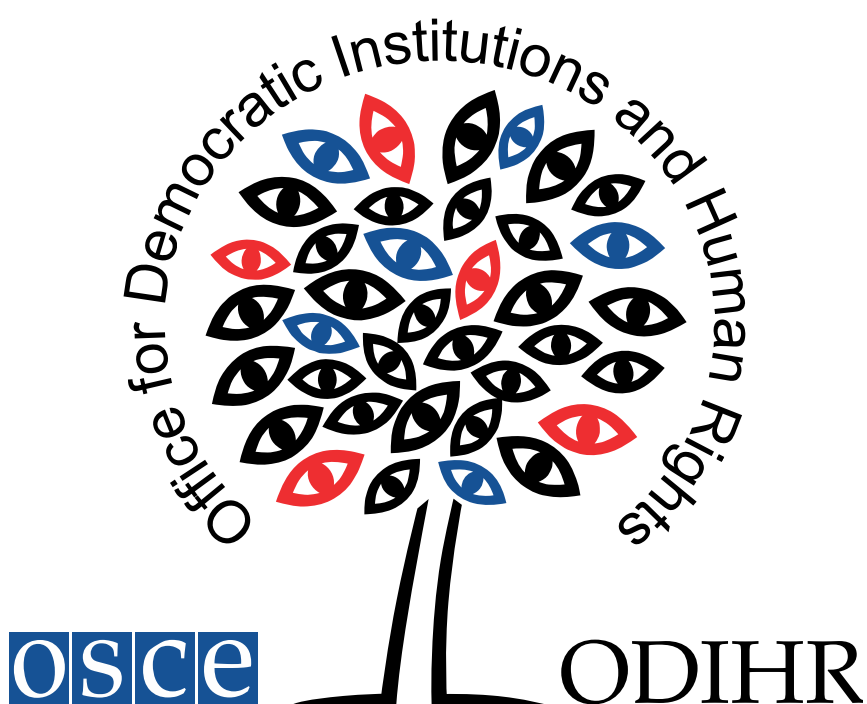
REPUBLICA MOLDOVA

ALEGERI PARLAMENTARE ANTICIPATE

11 iulie 2021

Misiunea BIDDO de observare a alegerilor

Raport final

Varșovia
22 decembrie 2021

CUPRINS

I. REZUMAT	1
II. INTRODUCERE ȘI MULȚUMIRI	3
III. CONTEXTUL GENERAL.....	4
IV. CADRUL LEGAL ȘI SISTEMUL ELECTORAL	5
V. ADMINISTRAREA ALEGERILOR	7
VI. ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR.....	10
VII. ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR	11
VIII. CAMPANIA ELECTORALĂ.....	12
IX. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE	15
X. MINORITĂȚI NAȚIONALE	17
XI. MASS-MEDIA.....	18
A. MEDIUL MIJLOACELOR DE INFORMARE ÎN MASĂ.....	18
B. CADRUL LEGAL.....	19
C. MEDIATIZAREA CAMPANIEI	20
XII. RECLAMAȚII ȘI CONTESTAȚII.....	21
XIII. OBSERVAREA ALEGERILOR.....	24
XIV. ZIUA ALEGERILOR.....	24
A. DESCHIDEREA ȘI VOTAREA	24
B. NUMĂRAREA ȘI TOTALIZAREA	25
XV. EVOLUȚII POSTELECTORALE.....	26
XVI. RECOMANDĂRI.....	28
A. RECOMANDĂRI PRIORITARE	28
B. ALTE RECOMANDĂRI	29
ANEXA I. REZULTATE FINALE.....	31
ANEXA II. LISTA OBSERVATORILOR.....	32
DESPRE BIDDO	38

REPUBLICA MOLDOVA
ALEGERI PARLAMENTARE ANTICIPATE
11 iulie 2021

Raport final Misiunea de observare a alegerilor BIDDO¹

I. REZUMAT

Dând curs invitației din partea autorităților Republicii Moldova și în conformitate cu mandatul acestuia, Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (BIDDO) a desfășurat o misiune de observare a alegerilor pentru alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021. Pentru observarea alegerilor pe termen scurt în preajma zilei alegerilor, MOA BIDDO împreună cu delegații ale Adunării Parlamentare OSCE, Adunării Parlamentare a Consiliului Europei și Parlamentului European au format o Misiune Internațională de Observare a Alegerilor (MIOA). Procesul electoral a fost evaluat în conformitate cu angajamentele OSCE, a altor standarde internaționale pentru alegeri democratice și a legislației naționale.

Declarația privind constatările și concluziile preliminare emisă la 12 iulie a conchis că „Alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie au fost bine organizate, libertățile fundamentale și de concurență au fost în mare măsură respectate. În timp ce organele electorale inferioare s-au bucurat de încredere, hotărârile cheie ale Comisiei Electorale Centrale au ridicat întrebări privind imparțialitatea instituției. Candidații au avut oportunități ample pentru activități de campanie, iar alegătorilor li s-a oferit o gamă largă de alternative. Lipsa unei supravegheri eficiente a finanțării campaniei a lăsat neexamine potențialele încălcări. Numeroase dezbateri televizate au oferit alegătorilor posibilitatea să fie informați cu privire la politicile concurenților, dar majoritatea știrilor monitorizate au dat dovadă de părtinire. Cadrul legal nu reglementează în mod adecvat soluționarea disputelor electorale, iar gestionarea contestațiilor electorale a evidențiat în continuare importanța consolidării independenței judiciare. Ziua alegerilor a fost calmă, transparentă și procesul a fost evaluat în general pozitiv, în pofida cazurilor izolate de supraaglomerare și nerespectare a procedurilor.”

Cadrul legal electoral a cunoscut îmbunătățiri de-a lungul anilor și este, în general, favorabil desfășurării alegerilor democratice. Amendamentele semnificative adoptate de la alegerile parlamentare anterioare includ abrogarea interdicției donațiilor din veniturile de peste hotare ale cetățenilor moldoveni, reducerea limitelor donațiilor pentru persoanele fizice și juridice, stabilirea unei limite pentru fondul campaniei și reintroducerea interzicerii agitației electorale cu o zi înainte și în ziua alegerilor (ziua tăcerii). Unele dintre aceste amendamente au răspuns recomandărilor anterioare ale BIDDO și ale Comisiei de la Veneția. Sistemul electoral parlamentar a fost schimbat de la un sistem mixt înapoi la unul complet proporțional și pragurile pentru partide și blocuri au fost reduse, abordând preocupările exprimate anterior. Cu toate acestea, alte recomandări pentru îmbunătățirea cadrului legal rămân în curs de desfășurare, inclusiv privind consolidarea supravegherii finanțării campaniei și elaborarea în continuare a procesului de reclamații și contestații.

Alegerile au fost organizate de o administrație cu trei niveluri, compusă din Comisia Electorală Centrală (CEC), 37 de consilii electorale de circumscripție (CEdC) și 2,150 birouri electorale ale secțiilor de votare (BESV), inclusiv 150 de BESV din străinătate. Femeile sunt bine reprezentate în administrația electorală, cu excepția în cadrul CEC, care este compusă în întregime din bărbați. CEC a funcționat în general în mod transparent, iar pregătirile tehnice pentru aceste alegeri au fost gestionate eficient, respectând termenele legale. Campania de informare a alegătorilor organizată de către CEC a fost cuprinzătoare și incluzivă, abordând, printre alte probleme, accesibilitatea la votare a alegătorilor cu

---

¹ Versiunea în limba engleză a acestui raport este singurul document oficial. Traducerile neoficiale sunt disponibile în limbile de stat și rusă.

dizabilități, cumpărarea voturilor și măsurile epidemiologice. În general, părțile interesate în alegeri și-au exprimat încrederea în abilitățile tehnice și eficiența gestionării alegerilor. În același timp, imparțialitatea CEC a fost subminată prin luarea hotărârilor părtinitoare cu privire la mai multe probleme importante, cum ar fi înființarea secțiilor de votare în străinătate și pentru alegătorii care locuiesc în Transnistria, precum și lipsa acțiunilor pentru a aborda preocupările legate de potențiala transportare a alegătorilor în ziua alegerilor. Înregistrarea incluzivă a observatorilor naționali și internaționali de către CEC a sporit transparența procesului electoral.

Registrul centralizat al alegătorilor este menținut și actualizat de CEC, pe baza datelor extrase din Registrul de stat al populației. Cetățenii cu vârsta de peste 18 ani au drept de vot. Privarea dreptului de vot printr-o hotărâre judecătorească pentru persoanele cu dizabilități mintale este contrară standardelor internaționale. Cadrul legal asigură transparența și accesibilitatea listelor electorale, iar alegătorii au avut suficiente ocazii să solicite corectarea datelor lor și să depună reclamații cu privire la inexactitățile din liste. În timp ce majoritatea părților interesate care au discutat cu MIOA BIDD0 au fost mulțumite de transparența și exactitatea registrului alegătorilor, problema persoanelor decedate de pe listele electorale încă persistă.

Cei 101 membri (deputați) ai parlamentului sunt aleși prin reprezentare proporțională din listele închise de candidați sau în calitate de deputați independenți, o schimbare față de sistemul electoral mixt utilizat anterior. Într-un proces incluziv, CEC a înregistrat listele de candidați din partea a 20 de partide, două blocuri și un candidat independent. Toate listele înregistrate au respectat cota legală de gen de 40% pentru fiecare gen și cerința de plasare nou introdusă ca cel puțin la 4 din fiecare 10 candidați să fie de un gen diferit. Aproximativ 47% din cei 1,791 de candidați înregistrați sunt femei, 40 de femei au fost alese, o creștere remarcabilă a numărului femeilor parlamentare. Candidați reprezentanți ai minorităților naționale au fost incluși în listele electorale ale unor partide și blocuri și au fost plasați în primele locuri în cel puțin două liste de partid.

Libertățile fundamentale au fost în mare măsură respectate, iar candidații au avut oportunități ample de a face campanie. În pofida anumitor restricții privind adunările și alte activități de campanie rezultate din măsurile de sănătate publică legate de COVID, concurenții au putut să facă campanie eficient și au fost vizibili în cea mai mare parte a țării. Principalele teme de campanie au fost combaterea corupției și reforma judiciară. Vizibilitatea înaltă a președintei Sandu a fost percepută în general că ar aduce beneficii campaniei fostului său partid. Cu câteva excepții, autoritățile administrației locale și-au respectat obligațiile legale și au tratat concurenții în mod egal. Totuși, cazurile de presiune asupra funcționarilor publici și a autorităților locale, precum și preocupările cu privire la cumpărarea voturilor și utilizarea stimulentei economice de către unele partide pentru a crea loialitate politică au afectat încrederea publicului în integritatea alegerilor.

Campaniile electorale sunt finanțate din surse publice și private. Partidele și blocurile eligibile primesc finanțare publică anuală, care poate fi utilizată în scopuri de campanie. Donațiile private sunt permise de la persoane fizice și juridice, atât monetare, cât și în natură, cu limite stabilite. Concurenții electorali au raportat donațiile și cheltuielile săptămânal la CEC, care a postat online aceste rapoarte. Rapoartele privind finanțarea campaniei au fost în general depuse și postate la timp, contribuind la transparență. Exhaustivitatea și acuratețea raportării finanțării campaniei a fost pusă totuși la îndoială, în timp ce CEC a dispus de o capacitate limitată de a monitoriza, investiga și identifica în mod eficient discrepanțele în cheltuielile reale și raportate este limitată. Supravegherea CEC a fost insuficientă, subminând obiectivele statutare ale reglementării finanțării campaniei.

Un număr mare de mass-media audiovizuale și online operează și împărtășesc o piață publicitară limitată. Afilierea politică a principalelor mass-media reduce pluralismul, influențează agenda discursului public și subminează rolul de supraveghere a acestora. Monitorizarea efectuată de MOA BIDD0 a arătat că două dintre posturile TV monitorizate, inclusiv radiodifuzorul public național, au

oferit o mediatizare destul de echilibrată a campaniei în programele sale de știri, în timp ce alte trei posturi TV și majoritatea mijloacelor de comunicare online au demonstrat grade diferite de părtinire în favoarea sau împotriva anumitor concurenți. Consiliul Audiovizualului, care supraveghează mass-media difuzată, nu a pus în aplicare în mod adecvat dispozițiile privind mediatizarea imparțială a transmisiei în timpul campaniei. Numeroase dezbateri la posturile TV naționale au oferit tuturor partidelor posibilitatea de a prezenta politici și au oferit alegătorilor informații despre concurenți.

Înainte de ziua alegerilor, CEC a primit 25 de reclamații, 24 de contestații au fost depuse în instanțe împotriva a 15 decizii ale CEC. Termenele accelerate pentru soluționarea reclamațiilor și contestațiilor sunt conforme cu bunele practici internaționale, iar soluționarea disputelor electorale de către Curtea de Apel Chișinău a fost transparentă. Cu toate acestea, o abordare excesiv de formalistă, deseori manifestată de instanțe și CEC, a dus la refuzarea admisibilității în multe cazuri. Modificările aduse unor numiri judiciare cheie în perioada electorală au contestat în continuare garanția constituțională a independenței judiciare. Modul în care CEC și instanțele au aplicat și interpretat legile au dus, uneori, la decizii nejustificate și conflictuale, ridicând întrebări cu privire la neutralitatea politică a instanțelor și subminând soluționarea efectivă a disputelor electorale, contrar angajamentelor OSCE și altor standarde internaționale.

Ziua alegerilor a fost în general calmă și organizată. Procesele de deschidere și votare observate în secțiile de votare au fost evaluate în mare măsură pozitiv și majoritatea procedurilor au fost respectate, dar în unele secții de votare secretul votului a fost compromis din cauza supraaglomerării și a spațiului inadecvat al secțiilor de votare. Doar o treime din secțiile de votare vizitate au fost echipate pentru accesul independent al persoanelor cu dizabilități fizice. Fără a fi interzise în mod clar prin lege, mai multe cazuri de transport al alegătorilor la secțiile de votare au fost observate de observatorii MIOA, iar câțiva alegători au fost văzuți făcând fotografiile ale buletinelor de vot marcate, ceea ce ar putea indica tentative de influență nejustificată asupra alegătorilor și compromiterea secretului votului. CEC a raportat informații privind prezența la vot în timp real și a început să publice rezultate preliminare la o oră după închiderea secțiilor, ceea ce a sporit transparența. În timp ce desfășurarea generală a numărării a fost evaluată pozitiv de MIOA, în unele cazuri, funcționarii electorali au omis pași procedurali importanți. Procesul de totalizare a fost evaluat ca fiind ordonat, în pofida premiselor inadecvate, care uneori reprezentau o provocare pentru activitatea comisiilor și pentru transparență.

CEC a anunțat rezultatele preliminare în noaptea alegerilor. Toate partidele politice importante și-au exprimat public acceptarea rezultatelor. La 19 iulie CEC a aprobat raportul privind rezultatele alegerilor și l-a înaintat Curții Constituționale spre validare. La 23 iulie Curtea Constituțională a validat rezultatele alegerilor.

Acest raport oferă o serie de recomandări pentru a sprijini eforturile de a aduce alegerile în Moldova în continuare în conformitate cu angajamentele OSCE și cu alte obligații și standarde internaționale pentru alegerile democratice. Recomandările prioritare se referă la prevenirea potențială a cumpărării voturilor, consolidarea supravegherii finanțării campaniei, asigurarea implementării unei acoperiri mediatice echilibrate și imparțiale și gestionarea substanțială a reclamațiilor și contestațiilor electorale. BIDDО este pregătit să asiste autoritățile pentru a îmbunătăți procesul electoral și a implementa recomandările cuprinse în acest raport și în rapoartele anterioare.

II. INTRODUCERE ȘI MULȚUMIRI

În urma unei invitații din partea autorităților Republicii Moldova de a observa alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 și în conformitate cu mandatul său, BIDDО a stabilit o misiune de observare a alegerilor (MOA) pe 3 iunie. MOA, condusă de dl. Tamás Meszerics, a inclus 11 experți aflați la

Chișinău și 28 de observatori pe termen lung care au fost repartizați în toată țara începând cu 10 iunie. Misiunea a rămas în Moldova până la 21 iulie pentru a observa evoluțiile post-electorale.

Pentru ziua alegerilor, MOA BIDDO împreună cu delegațiile Adunării Parlamentare OSCE (AP OSCE), Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE) și Parlamentului European (PE) au format o Misiune Internațională de Observare a Alegerilor (MIOA). Dl. Ditmir Bushati (Albania) a fost numit de președintele în exercițiu al OSCE în calitate de coordonator special și șef al misiunii OSCE de observare pe termen scurt. Dna Pia Kauma (Finlanda) a condus delegația AP a OSCE. Dl Stefan Schennach (Austria) a condus delegația APCE. Dl David McAllister (Germania) a condus delegația PE.

În ziua alegerilor au fost repartizați 313 de observatori din 41 de țări, inclusiv 221 de observatori pe termen lung și pe termen scurt, repartizați de BIDDO, precum și o delegație de 59 de membri din AP OSCE, o delegație de 22 de membri de la APCE și o delegație de 11 membri de la PE. Procesul de deschidere a fost observat în 115 secții de votare și procesul de votare a fost observat în 1,154 secții de votare din toată țara. Numărarea a fost observată în 100 de secții de votare, iar totalizarea voturilor - în 34 de consilii electorale de circumscripție.

Procesul electoral a fost evaluat în vederea respectării angajamentelor OSCE, a altor standarde internaționale pentru alegerile democratice și a legislației naționale. Acest raport final urmează Declarației privind constatările și concluziile preliminare, care a fost făcută publică în cadrul conferinței de presă la Chișinău, la 12 iulie.²

MOA BIDDO exprimă mulțumiri Comisiei Electorale Centrale pentru invitația de a observa alegerile și Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene (MAEIE) pentru asistență. MOA BIDDO își exprimă aprecierea față de alte instituții, candidați, partide politice, mass-media și organizații ale societății civile pentru exprimarea opiniilor lor, precum și comunității internaționale rezidente, și în special Misiunii OSCE în Moldova, pentru cooperare.

III. CONTEXTUL GENERAL

După alegerile parlamentare din februarie 2019, parlamentul cu 101 membri a fost compus din Partidul Socialiștilor din Moldova (PSRM), Partidul Democrat din Moldova (PDM), blocul ACUM (format din Partidul Acțiune și Solidaritate) (PAS) și Partidul Platforma Demnitate și Adevăr (PPDA)) și Partidul Șor.³

Noul parlament a avut dificultăți în stabilirea majorității necesare pentru votul de încredere într-un guvern nou. În iunie 2019, în pofida politicilor lor semnificativ diferite, partidele din blocul ACUM și PSRM au convenit asupra unui guvern cu Maia Sandu în calitate de prim-ministru.⁴ Cu toate acestea, în noiembrie 2019, guvernul Sandu a fost demis printr-un vot de neîncredere și înlocuit de o coaliție PSRM-PDM sub conducerea prim-ministrului Ion Chicu.

Maia Sandu a fost aleasă președintă în turul doi al alegerilor din noiembrie 2020, învingându-l pe președintele în exercițiu, Igor Dodon. Înainte și după alegeri, doamna Sandu a declarat în repetate

² A se vedea și [rapoartele electorale anterioare ale BIDDO privind Moldova](#).

³ PSRM (35 de mandate); PDM (30); ACUM (26; 15 pentru PAS și 11 pentru PPDA), Partidul Șor (7) și 3 deputați independenți.

⁴ La 8 iunie 2019, Curtea Constituțională a declarat hotărârea de numire a Maiei Sandu în calitate de prim-ministru neconstituțională. La 14 iunie, în cadrul unor evoluții importante, Vladimir Plahotniuc, un influent om de afaceri și apoi lider al PDM, a fugit din Moldova. O zi mai târziu, premierul Pavel Filip a demisionat, Curtea Constituțională a anulat Hotărârea din 8 iunie și Maia Sandu a devenit prim-ministru.

rânduri că va solicita alegeri parlamentare anticipate cât mai curând posibil, în timp ce PSRM, PDM și Partidul Șor au menționat că preferă ca alegerile să se desfășoare mai târziu.⁵

În decembrie 2020, prim-ministrul Chicu a demisionat, cu scopul declarat de a deschide calea pentru alegerile parlamentare anticipate.⁶ Potrivit Constituției, președintele numește un prim-ministru după consultări cu fracțiunile parlamentare. Dacă parlamentul refuză să aprobe un nou guvern cel puțin de două ori, președintele poate dizolva parlamentul. La 11 februarie 2021, parlamentul a respins prima nominalizare a Natalia Gavrilița la funcția de prim-ministru de către președinta Sandu. Facțiunile care formează o majoritate parlamentară și-au declarat sprijinul pentru numirea Mariane Durleșteanu în funcția de prim-ministru. Cu toate acestea, președinta Sandu a nominalizat-o pe doamna Gavrilița; o acțiune care a fost considerată neconstituțională la 23 februarie.

La 16 martie, dna Durleșteanu a anunțat că nu mai dorește să fie luată în considerare pentru funcția de prim-ministru. Președinta Sandu l-a desemnat imediat pe Igor Grosu, a cărui nominalizare a fost contestată fără succes la Curtea Constituțională.⁷ După ce majoritatea deputaților nu au participat la votarea candidaturii dlui Grosu, președinta Sandu a solicitat Curții Constituționale să verifice dacă au fost îndeplinite condițiile constituționale pentru dizolvarea parlamentului.

La 31 martie, parlamentul a declarat stare de urgență invocând pandemia de COVID-19.⁸ De asemenea, a votat anularea numirii de către parlament în august 2019 a judecătorului și actualului Președinte al Curții Constituționale și a desemnat un înlocuitor, ambele voturi au fost ulterior considerate neconstituționale. La 15 aprilie Curtea Constituțională a decis că președinta avea dreptul să dizolve parlamentul. La 28 aprilie Curtea Constituțională a anulat starea de urgență. În aceeași zi, președinta Sandu a dizolvat parlamentul și a solicitat alegeri parlamentare anticipate pentru 11 iulie.

IV. CADRUL LEGAL ȘI SISTEMUL ELECTORAL

Cadrul legal pentru alegerile parlamentare este alcătuit din Constituția din 1994, Codul electoral din 1997 (cele mai recente amendamente fiind operate în iulie 2020) și alte acte legislative relevante, completate de reglementările și hotărârile CEC.⁹ Drepturile și libertățile fundamentale care stau la baza alegerilor democratice sunt garantate în mod constituțional, urmează să fie puse în aplicare în conformitate cu tratatele internaționale privind drepturile omului, sunt direct aplicabile și au prioritate față de legislația națională.¹⁰ Cadrul legal electoral a cunoscut îmbunătățiri de-a lungul anilor și este, în

⁵ Între alegerile parlamentare din 2019 și dizolvarea parlamentului, 18 deputați părăsiseră fracțiunea PDM, șapte deputați înființând un nou partid, Pro-Moldova; șapte formând o fracțiune „Pentru Moldova”, doi au aderat la fracțiunea Șor și doi au rămas deputați neafiliați. Ilan Șor, actualul lider al Partidului Șor, a fugit din Moldova la jumătatea lunii iunie 2019. În iunie 2017, Ilan Șor a fost condamnat la șapte ani și jumătate de închisoare pentru fraudă și spălare de bani, dar în așteptarea unui recurs, a rămas în libertate, deși supus restricțiilor de călătorie. Cererea de recurs a fost amânată în mod repetat.

⁶ Un guvern interimar condus de Aureliu Ciocoi, ministrul afacerilor externe și integrării europene, a fost în vigoare până la formarea unui nou guvern la 6 august 2021.

⁷ La 22 martie, Curtea Constituțională a decis că nominalizarea dlui Grosu este constituțională, constatând că s-au ținut consultări cu fracțiunile parlamentare și a existat lipsa unei majorități parlamentare privind nominalizarea.

⁸ Conform Constituției, parlamentul nu poate fi dizolvat dacă este instituită starea de urgență.

⁹ Alte legi aplicabile includ Legea din 2007 privind partidele politice, Legea din 2008 privind întrunirile, Codul serviciilor media audiovizuale din 2018, Codul penal din 2002, Codul contravențional din 2008 și Codul administrativ din 2018. Aproximativ 30 de reglementări CEC acoperă o gamă largă de probleme aflate sub jurisdicția CEC.

¹⁰ Moldova este parte la principalele instrumente internaționale și regionale legate de desfășurarea alegerilor democratice, inclusiv [Pactul internațional privind drepturile civile și politice, 1996 \(ICCPR\)](#), [Convenția pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, 1979](#), [Convenția împotriva corupției, 2003](#), [Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, 2006 \(CRPD\)](#), și [Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale, 1950 \(CEDO\)](#).

general, favorabil desfășurării alegerilor democratice. Cu toate acestea, rămân o serie de neajunsuri de fond, precum și lacune și ambiguități, așa cum au fost identificate anterior de BIDDO și evidențiate mai jos.

Cei 101 membri (deputați) ai parlamentului sunt aleși pentru mandate de patru ani prin reprezentare proporțională din liste închise de candidați sau în calitate de deputați independenți. În august 2019, sistemul electoral parlamentar a fost schimbat dintr-un sistem mixt care fusese introdus pentru alegerile parlamentare din 2019 înapoi la un sistem proporțional deplin. Revenirea la un sistem proporțional deplin a răspuns preocupărilor ridicate anterior de BIDDO și Comisia de la Veneția cu privire la utilizarea unui sistem mixt în contextul Republicii Moldova.¹¹ Sistemul a fost schimbat cu mai mult de un an înainte de a fi aplicat în urma unui proces de consultare incluziv, în conformitate cu bunele practici internaționale.¹² În același timp, schimbările frecvente ale elementelor cheie ale sistemului electoral subminează stabilitatea cadrului legal și a procesului electoral, o trăsătură de bază a sistemelor democratice.¹³

Pentru a proteja stabilitatea sistemului electoral, trebuie să se ia în considerare introducerea unor garanții legale împotriva schimbărilor frecvente ale elementelor cheie ale legislației electorale.

Revenind la sistemul electoral proporțional, pragurile pentru partide și blocuri au fost reduse la cinci și, respectiv, șapte la sută din voturile valabile exprimate, în conformitate cu recomandările anterioare ale BIDDO și ale Comisiei de la Veneția.¹⁴ Pragul pentru candidații independenți de a accede în parlament a rămas, la fel ca la alegerile anterioare prin sistemul proporțional, la 2% din voturile valabile exprimate. A fost reintrodusă și o cerință minimă de participare la alegeri de o treime din alegătorii înregistrați, care nu se aplică alegerilor repetate.

Alte amendamente semnificative adoptate în august 2019 includ abrogarea interdicției donațiilor din venituri de peste hotare a cetățenilor moldoveni, reducerea limitelor donațiilor pentru persoanele fizice și juridice, stabilirea unei limite pentru fondul de campanie și reintroducerea zilelor tăcerii care interzice agitația electorală cu o zi înainte și în ziua alegerilor. Unele dintre aceste amendamente au răspuns la recomandările anterioare ale BIDDO și ale Comisiei de la Veneția. Cu toate acestea, rămân valabile alte recomandări pentru îmbunătățirea cadrului juridic, inclusiv referitor la prevenirea utilizării necorespunzătoare a resurselor administrative, consolidarea supravegherii finanțării campaniei și elaborarea în continuare a procesului de reclamații și contestații.

¹¹ Schimbarea către un sistem proporțional deplin a răspuns la o preocupare ridicată *inter alia* în [Avizul comun al BIDDO și al Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept al Consiliului European \(„Comisia de la Veneția”\) din 2017](#) deoarece un sistem mixt presupunea un risc mai mare „întrucât părțile interesate în alegeri din circumscripțiile uninominale ar putea fi vulnerabile la influența și manipularea nejustificate de către oamenii de afaceri locali ce dispun de resurse suficiente”.

¹² În octombrie 2019, trei deputați au solicitat Curții Constituționale să explice care sistem electoral se va aplica următoarelor alegeri dacă acestea ar fi anticipate. Referindu-se la Codul bunelor practici în materie electorală, elaborat de Comisia de la Veneția, la 7 mai 2020, Curtea a considerat că, pentru a asigura stabilitatea legii electorale, „[sistemul electoral] ar trebui implementat cel puțin la un an după adoptarea modificărilor”.

¹³ Un sistem proporțional deplin a fost aplicat pentru alegerile parlamentare din 2010 și a fost schimbat de două ori în 2013, cu un sistem mixt și înapoi la unul proporțional aplicat pentru alegerile din 2014; pentru alegerile din 2019 a fost utilizat un sistem mixt, adoptat în 2017. A se vedea, de exemplu, paragraful 3 din [Avizul Comisiei de la Veneția cu privire la legea electorală din Cantonul Ticino](#), afirmând că „stabilitatea dreptului electoral nu este solicitată de dreptul constituțional sau internațional. Cu toate acestea, în democrațiile consacrate, schimbările majore în acest sens sunt puține, ferindu-se de orice risc de manipulare a sistemului în scopuri electorale și exprimând maturitatea democrației.” A se vedea și [Avizul comun de urgență al BIDDO și al Comisiei de la Veneția privind modificările revizuite la Codul Electoral din Georgia, din 2021](#).

¹⁴ Pentru alegerile parlamentare din 2019, pragurile au fost șase și respectiv opt la sută. Amendamentele au reintrodus și formula D'Hondt pentru alocarea mandatelor parlamentare, folosită anterior până în 2010.

Proiectele de amendamente la legile legate de procesul electoral sunt pendinte în parlament din iunie 2020. Într-un aviz comun, OSCE și Comisia de la Veneția au recunoscut unele îmbunătățiri propuse pentru prevenirea utilizării necorespunzătoare a resurselor administrative și consolidarea procesului de soluționare a disputelor electorale, dar au exprimat îngrijorări cu privire la dispozițiile care vizează restricționarea campaniilor și interzicerea „discursului de instigare la ură”.¹⁵

Noul parlament este încurajat să consolideze cadrul legal electoral în conformitate cu angajamentele OSCE și alte standarde internaționale și să soluționeze neajunsurile rămase, ținând seama de recomandările BIDDО și ale Comisiei de la Veneția. Orice acțiuni de reformă trebuie întreprinse cu mult înainte de următoarele alegeri și în cadrul unui proces incluziv, consultativ și transparent.

Ponderele gender totală de 40% pentru listele de candidați, aplicată pentru prima dată la alegerile parlamentare din 2019, a fost ulterior consolidată în august 2019 prin introducerea unei cerințe de plasare conform căreia cel puțin 4 din 10 candidați de pe liste trebuie să fie de genul opus. Această măsură a răspuns la o recomandare anterioară a BIDDО. În timp ce interlocutorii MOA BIDDО au opinat că ar fi binevenite eforturile suplimentare pentru realizarea parității de gen în parlamentele viitoare, cota îmbunătățită a facilitat alegerea a 40 de femei parlamentare (aproape 40% din noul parlament), o creștere remarcabilă față de precedentul legislativ, în care au fost aproximativ 25 la sută femei parlamentare.

V. ADMINISTRAREA ALEGERILOR

Alegerile au fost administrate de CEC, 38 de consilii electorale de circumscripție (CEdC) și 2,150 de birouri electorale ale secțiilor de votare (BESV), inclusiv 150 de BESV în străinătate și 41 de BESV destinate în mod special alegătorilor din localitățile din stânga Nistrului (Transnistria).¹⁶ CEC este o autoritate electorală permanentă formată din nouă membri, unul nominalizat de președinte și restul de facțiuni parlamentare. CedC-urile și BESV-le sunt organe temporare înființate pentru fiecare scrutin.¹⁷ Femeile sunt bine reprezentate în administrația electorală, cu excepția CEC, care este compus în întregime din bărbați. Mai mult de jumătate dintre membrii CedC-ilor erau femei și 19 din 37 de CedC-uri erau prezidate de femei. Femeile au constituit majoritatea membrilor BESV și au deținut majoritatea covârșitoare a funcțiilor de conducere.¹⁸

Pregătirile tehnice pentru aceste alegeri au fost gestionate eficient, respectând termenele legale. Organele electorale de nivel inferior au primit resurse suficiente și sprijin logistic din partea autorităților. La 3 iunie, Comisia Națională Extraordinară pentru Sănătate Publică a adoptat măsuri de prevenire COVID-19 pentru perioada electorală, iar CEC a distribuit instrucțiunile, echipamentele și materialele necesare BESV-urilor. Deși bugetul pentru aceste alegeri a fost acordat doar parțial de către guvern

¹⁵ A se vedea [Avizul comun de urgență al BIDDО și al Comisiei de la Veneția, 2020](#). A se vedea și [Avizul comun BIDDО și Comisia de la Veneția din 2017](#) privind cadrul legal care reglementează finanțarea partidelor politice și campaniile electorale.

¹⁶ CEC a înființat 38 de circumscripții electorale, inclusiv una cu un CEdC la Chișinău pentru votarea în străinătate și un CEdC la Chișinău pentru a gestiona votarea pentru localitățile din stânga Nistrului, care nu se află sub controlul autorităților constituționale ale Republicii Moldova, unde, ca și în cazul alegerilor precedente, alegerile nu au avut loc.

¹⁷ CEdC-urile sunt formate din 7-11 membri. Consiliile și instanțele locale desemnează câte doi membri CEdC. CEdC-urile stabilesc BESV-urile care sunt formate din 5-11 membri, inclusiv 3 nominalizați de consiliile locale. Fiecare partid parlamentar are dreptul de a desemna câte un membru pentru fiecare CEdC și BESV.

¹⁸ Potrivit CEC, 1761 de președinți ai BESV (82%), 1506 vicepreședinți (70%) și 1921 de secretari (89%) au fost femei.

înainte de alegeri, ceea ce a însemnat o sarcină suplimentară asupra CEC, acest lucru nu pare să afecteze funcționarea generală a administrației electorale.¹⁹

La fel ca și în cadrul scrutinelor anterioare, sistemul informațional de stat automatizat „Alegeri” (SIAS), a fost utilizat ca instrument electronic integrat pentru înregistrarea alegătorilor, gestionarea datelor și documentației privind autoritățile de administrare a alegerilor, înregistrarea concurenților și a observatorilor, precum și depunerea rapoartelor financiare electorale ale concurenților. De asemenea, sistemul a funcționat ca un instrument de comunicare între BESV, CEEdC și CEC, inclusiv pentru totalizarea promptă și anunțarea rezultatelor preliminare. În ziua alegerilor, un alegător/alegătoare de la secția de votare putea fi verificat/ă în cadrul unei baze de date națională pentru a stabili dacă acesta/aceasta a votat deja, ceea ce oferă o garanție suplimentară împotriva votului multiplu.²⁰ În general, SIAS a contribuit considerabil la facilitarea operațiunilor electorale.

CEC a adoptat o serie de reglementări și instrucțiuni pentru acest scrutin, inclusiv cu privire la regulile campaniei, cu privire la votul mobil, cu privire la procedurile din ziua alegerilor și la votarea alegătorilor fără domiciliu și reședință și a studenților, care au completat cadrul legal.²¹ Cu toate acestea, unele domenii, de exemplu cele referitoare la datele alegătorilor din liste și renumărarea buletinelor de vot, nu au fost soluționate prin reglementări, lăsând loc confuziei și implementării necoordonate.²²

Ședințele CEC au fost deschise observatorilor și mass-media și au fost transmise online, iar ulterior au fost încărcate pe canalul său de YouTube.²³ Ședințele au fost anunțate în prealabil și majoritatea proceselor-verbale și hotărârilor au fost publicate în timp util pe site-ul CEC, sporind transparența. CEEdC-urile au fost în general competente și bine pregătite. Cu toate acestea, ședințele CEEdC observate de MOA BIDDО nu au fost anunțate în prealabil. Deși observatorii pot solicita copii ale hotărârilor CEEdC și unele decizii au fost afișate la sediile CEEdC, CEEdC nu sunt obligate prin lege să își publice hotărârile. Acest lucru limitează accesul publicului la informații de interes public, cum ar fi, hotărârile privind numirea membrilor BESV și a observatorilor acreditați de către partide, diminuând transparența administrării alegerilor. BESV-urile au fost constituite la timp, cu toate acestea, observatorii BIDDО MOA au observat că sediile BESV erau adesea închise și membrii nu erau întotdeauna prezenți în timpul orelor de birou, limitând accesul alegătorilor.²⁴

Pentru a spori transparența administrației electorale, trebuie să se solicite publicarea tuturor hotărârilor CEEdC.

În general, părțile interesate în alegeri și-au exprimat încrederea în capacitățile tehnice și eficiența administrării alegerilor. În același timp, imparțialitatea CEC a fost subminată de hotărârile adoptate cu

¹⁹ La 30 aprilie, CEC a estimat bugetul pentru aceste alegeri în valoare de 125 milioane lei (1 EURO este aproximativ 21,5 lei moldovenești, MDL). La 12 mai, Ministerul Finanțelor a alocat 70 de milioane de lei, restul bugetului a rămas să fie supus unei examinări ulterioare. După alegeri, la 14 iulie, guvernul a aprobat încă 22,4 milioane lei.

²⁰ Potrivit CEC, au fost raportate doar două cazuri de tentativă de vot multiplu și ambele s-au dovedit a fi false.

²¹ Alegătorii care s-au aflat în instituțiile sanitare și penitenciare în ziua alegerilor au votat printr-o urnă mobilă. De asemenea, dacă din motive de sănătate sau alte motive întemeiate (vârstă, dizabilitate) un alegător nu a putut să se deplaseze la secția de votare, el / ea a putut solicita urna mobilă la domiciliu.

²² În special, în unele secții de votare observate în ziua alegerilor, BESV nu a permis observatorilor MIOA să verifice listele electorale, invocând confidențialitatea datelor personale ale alegătorilor. Astfel de restricții nu erau incluse în manualele BESV. De asemenea, posibila renumărare a buletinelor de vot nu a fost reglementată de CEC.

²³ Unii membri ai CEC s-au alăturat ședințelor de la distanță.

²⁴ Observat de MOA BIDDО la Chișinău, Criuleni, Dubăsari, Căușeni, Anenii Noi, Ștefan Vodă, Cahul, Leova, Nisporeni, Orhei, Sângerei, Florești, Șoldănești, Rezina și Soroca. Prin lege, alegătorii puteau depune cereri de vot pentru certificate pentru drept de vot în absență și își puteau verifica datele cu caracter personal în listele electorale la BESV din 21 iunie până la 10 iulie. Solicitățile pentru votul mobil, (urna mobilă), puteau fi făcute între 27 iunie și 10 iulie și până la ora 15:00 în ziua alegerilor, pe baza unui certificat de sănătate (în cazurile suspectate de COVID-19 nu a fost necesar niciun certificat).

privire la înființarea secțiilor de votare în străinătate și cele pentru alegătorii care au reședința pe malul stâng al râului Nistru (în Transnistria), precum și lipsa acțiunii sale de a aborda preocupările legate de potențiala transportare a alegătorilor în ziua scrutinului. În dezbaterile și votarea acestor chestiuni, membrii CEC au fost părtinitori, diminuând neutralitatea și colegialitatea comisiei.²⁵

Pentru a oferi garanții suficiente pentru imparțialitatea instituțională și neutralitatea politică a CEC, ar putea fi luată în considerare revizuirea mecanismului de desemnare și numire a CEC.

Decizia CEC din 5 iunie de înființare a 139 SV (secții de vot) în străinătate a fost urmată de proteste publice și declarații ale unor membri ai guvernului și ai societății civile, criticând numărul redus de SV și aplicarea de către CEC a criteriilor legale.²⁶ Aceste decizii au generat, de asemenea, tensiuni în rândul membrilor CEC.²⁷ La 8 iunie, CEC și-a revizuit decizia și a mărit numărul de SV în străinătate la 146. În urma unor contestații judiciare formulate de șapte partide politice, Curtea de Apel Chișinău a anulat decizia CEC din 8 iunie, solicitând să revizuiască numărul de SV în străinătate, ținând cont de opinia MAEIE. Ulterior, la 23 iunie, CEC a mărit numărul de SV la 150.²⁸ Mai mulți interlocutori ai MOA BIDDО au pledat pentru o împărțire mai clară a responsabilităților între CEC și MAEIE în ceea ce privește administrarea procesului de votare în străinătate și pentru explorarea metodelor alternative de vot.

CEC și Centrul său de Formare Electorală Continuă (CICDE) au oferit instruire extinsă online și în persoană membrilor CEDC și BESV.²⁹ Instruirea membrilor BESV observată de MOA BIDDО a fost în ansamblu interactivă și eficientă. Campania de informare a alegătorilor organizată de CICDE a fost cuprinzătoare și incluzivă, abordând, printre alte probleme, accesibilitatea secțiilor de votare pentru alegătorii cu dizabilități, cumpărarea voturilor și măsurile epidemiologice. Aceasta conținea podcast-uri, videoclipuri, spoturi TV și postări de socializare în limba de stat și în rusă, cu interpretare în limbajul semnelor. Pentru a spori accesibilitatea procesului pentru alegătorii cu dizabilități, CEC a echipat secțiile de votare cu cabine de vot speciale, lentile de mărire și suporturi tactile pentru buletine de vot, un ghid pentru alegători în limbajul semnelor și un ghid audio.

---

²⁵ La 5 iunie, membrii CEC au discutat și au votat privind numărul propus de SV în străinătate și SV pentru alegătorii din Transnistria, în conformitate cu viziunile partidelor politice care i-au nominalizat. Propunerea inițială a președintelui CEC (nominalizat de PAS) de a înființa 162 SV în străinătate a fost contestată de secretarul CEC (nominalizat de PSRM), care a propus reducerea la 139 SV; ultima propunere a fost adoptată. Un model similar a fost observat la 7 iulie în timpul discuției îndelungate a CEC asupra problemei privind transportarea alegătorilor în ziua alegerilor. Dacă secretarul CEC s-a abținut temporar în discuțiile cu privire la chestiuni legate de blocul BeCS din cauza conflictului de interese (întrucât fratele său candida pe lista BeCS), el a jucat un rol activ în discuția altor chestiuni care potențial implicau un conflict de interese.

²⁶ Hotărârea CEC cu privire la numărul de SV în străinătate este adoptată în baza propunerii MAEIE, precum și a ratei de participare a alegătorilor la ultimele alegeri dintr-o anumită țară, numărul de alegători care s-au înregistrat prealabil pentru a vota acolo, și date despre cetățenii moldoveni care locuiesc într-o țară străină, obținute de MAEIE. În timp ce prezența electorală la alegerile prezidențiale din 2020 a fost mai mare decât la alegerile anterioare, iar numărul înregistrărilor prealabile pentru votarea în străinătate a crescut față de 2020, numărul SV stabilit pentru aceste alegeri a fost inițial același ca în 2020. MAEIE inițial a propus CEC deschiderea a 191 SV în 38 de țări, dublând numărul SV în locurile unde au votat aproximativ 5,000 de alegători în 2020.

²⁷ La 8 iunie, președintele CEC a depus un raport la poliție în care susținea că a primit amenințări fizice de la unii colegi în legătură cu hotărârea inițială privind SV în străinătate.

²⁸ Au fost înființate secții de votare suplimentare în Germania (2), Regatul Unit și Statele Unite. Această hotărâre a CEC a fost contestată fără succes de mai multe partide în instanțe.

²⁹ Instruirea online a fost oferită tuturor membrilor CEDC și BESV printr-o videoconferință. Formarea în persoană a fost asigurată pentru majoritatea membrilor CEDC, conducerea BESV și pentru noii membri. Membrii BESV rămași urmau să fie instruiți de cei care au participat la instruire.

VI. ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR

Sistemul de înregistrare a alegătorilor este pasiv și se bazează pe date extrase din Registrul de stat al populației menținut de Agenția de Servicii Publice. Registrul de stat al alegătorilor (RSA) centralizat este menținut și actualizat de CEC. Fiecare cetățean cu vârsta peste 18 ani până în ziua alegerilor este eligibil pentru vot, cu excepția celor privați de dreptul de vot printr-o hotărâre judecătorească.³⁰ Privarea dreptului de vot pe baza unei dizabilități mintale este contrară obligațiilor și standardelor internaționale.³¹

Posibilitatea privării drepturilor de vot trebuie să fie reexaminată pentru a exclude discriminarea pe baza unei dizabilități mintale, în conformitate cu standardele internaționale.

RSA este actualizat zilnic și a inclus 3,282,837 alegători înainte de aceste alegeri. Dintre aceștia, 2,786,446 alegători cu domiciliul sau reședința înregistrată au fost incluși în listele principale ale alegătorilor. Alegătorii fără domiciliu sau reședință, inclusiv cei care locuiesc în străinătate și alegătorii care locuiesc în Transnistria, nu sunt incluși în listele electorale principale și pot fi adăugați în listele electorale suplimentare în ziua alegerilor.³² Nu există un registru pentru alegătorii din străinătate, care ar constitui o sursă de informare pentru procesul de luare a hotărârilor în SV în străinătate și ar putea facilita o mai mare acuratețe a înregistrării alegătorilor.³³

Cadrul legal asigură transparența și accesibilitatea listelor electorale, cu afișarea publică a listelor electorale la BESV, precum și disponibilitatea listelor într-un format online care poate fi căutat și descărcat.³⁴ În perioada 21 iunie - 10 iulie, alegătorii au avut suficiente oportunități de a solicita corectarea datelor lor și de a depune reclamații privind inexactitățile din listele electorale către BESV; actualizările au fost reflectate în SIAS. Listele electorale au fost disponibile pentru examinare publică, la cerere, la majoritatea secțiilor de votare vizitate de MOA BIDDО înainte de ziua alegerilor. Cu toate acestea, listele electorale nu au fost întotdeauna afișate, așa cum prevede legea.

Majoritatea interlocutorilor MIOA BIDDО s-au declarat satisfăcuți de acuratețea registrului alegătorilor.³⁵ Cu toate acestea, legea nu prevede eliminarea automată a datelor persoanelor decedate din registrul alegătorilor, prin urmare problema de durată a persoanelor decedate de pe listele electorale a rămas, în special în ceea ce privește alegătorii care au reședința în străinătate sau în Transnistria.³⁶

³⁰ Potrivit Codului de procedură civilă, o instanță poate priva o persoană de dreptul de vot pe baza mai multor motive, în contextul procedurilor de tutelă.

³¹ În conformitate cu articolele 12 și 29 din [Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități](#) (CRPD), „Statele părți trebuie să recunoască faptul că persoanele cu dizabilități se bucură de capacitate juridică în mod egal cu ceilalți în toate aspectele vieții” și își asigură „dreptul și oportunitatea [...] de a vota și de a fi aleși”. Punctul 48 din Comentariul general nr. 1 la articolul 12 din CDPD afirmă că „capacitatea decizională a unei persoane nu poate fi o justificare pentru orice excludere a persoanelor cu dizabilități de la exercitarea [...] dreptului de vot [și] a dreptului de a candida la alegeri”.

³² Potrivit CEC, aproximativ 237,300 de alegători sunt înregistrați fără domiciliu sau reședință și aproximativ 258,600 de alegători au reședința în Transnistria.

³³ Înregistrarea prealabilă opțională online pentru alegătorii care locuiesc în Transnistria și în străinătate a fost posibilă pe tot parcursul anului. Potrivit CEC, înregistrarea prealabilă a fost deschisă până la 26 mai; 99,908 alegători din străinătate și 256 de alegători în Transnistria au profitat de această oportunitate.

³⁴ Doar listele electorale simplificate, care conțin numele, prenumele și anii nașterii alegătorilor, pot fi publicate pentru examinare publică.

³⁵ Accesul la versiunea completă a listelor electorale cu adrese poate fi, de asemenea, acordat părților interesate electorale pe baza declarației de nedivulgare a datelor cu caracter personal.

³⁶ Certificatul de deces trebuie să fie prezentat autorităților competente de către rudele decedatului. Agenția pentru Servicii Publice (ASP) a informat MOA BIDDО cu privire la planurile de modificare a reglementărilor pentru a prevedea comunicarea certificatului de deces direct către agenție de către autoritățile competente. Potrivit CEC și ASP, decesele în străinătate și în Transnistria nu sunt adesea raportate autorităților moldovenești.

Autoritățile trebuie să continue eforturile pentru a îmbunătăți acuratețea listelor electorale, inclusiv dezvoltarea mecanismelor eficiente pentru eliminarea înregistrărilor persoanelor decedate din registrul alegătorilor.

VII. ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR

Alegătorii eligibili au dreptul de a fi aleși, cu excepția personalului militar activ, a condamnaților care își ispășesc pedeapsa în sistemul penitenciar, a persoanelor ale căror antecedente penale active includ infracțiuni comise intenționat și a persoanelor private de dreptul de a ocupa funcții de răspundere printr-o hotărâre judecătorească definitivă. Cetățenii pot fi candidați pe listele de partid sau blocuri, precum și în mod independent. Perioada de nominalizare a candidaților s-a desfășurat între 12 mai și 11 iunie. Candidații independenți trebuie să colecteze semnături de la alegători pentru a sprijini nominalizarea lor.³⁷ Contrar recomandărilor BIDDO anterioare și bunelor practici internaționale, alegătorii puteau semna în sprijinul unui singur candidat.³⁸

Trebuie luată în considerare modificarea legii pentru a permite alegătorilor să semneze în sprijinul mai multor candidați.

Într-un proces incluziv, CEC a înregistrat toate cele 20 de partide și două blocuri care au depus liste de candidați și unul dintre cei doi candidați independenți care și-au depus candidatura.³⁹ S-au format șapte partide noi de la alegerile parlamentare din 2019, dintre care cinci au participat la alegeri pentru prima dată.⁴⁰ A fost formulată o contestație juridică care a fost respinsă, privind înregistrarea listei de candidați a Partidului Alianței pentru Uniunea Românilor (AUR), pe motiv că lista partidului ar fi un bloc deghizat.⁴¹

În timp ce Legea cu privire la partidele politice stabilește că numele, abrevierea și simbolurile unui partid să fie „clar distinse” de alte partide înregistrate, Codul electoral interzice doar simboluri „identice” pe buletin. În perioada premergătoare alegerilor, Partidul Noua Opțiune Istorică (PNOI) a încercat să-și schimbe numele în Partidul Alternative și Șanse, care în limba de stat ar fi avut un acronim „PAȘ”, foarte asemănător cu PAS. Agenția Servicii Publice, care înregistrează partidele politice, a refuzat să efectueze schimbarea numelui PNOI, iar CEC a respins simbolul electoral ales de PNOI, care era grafic identic cu cel al PAS.⁴² Deși aceste decizii au împiedicat utilizarea potențială abuzivă și confuzia alegătorilor, cadrul legal trebuie să fie consolidat și consecvent.

Trebuie să se ia în considerare revizuirea dispozițiilor legale privind denumirile, acronimele și simbolurile înregistrate ale partidelor pentru a se asigura că acest cadru protejează în mod clar și uniform împotriva utilizării abuzive a unor denumiri și simboluri similare în vederea creării confuziei alegătorilor.

³⁷ Candidații de sex masculin trebuiau să depună între 2,000 și 2,500 de semnături, în timp ce pentru candidații de sex feminin minimul era de 1,000 de semnături.

³⁸ Alineatul 96 din [OSCE / BIDDO și Consiliul European Liniile directoare ale Comisiei de la Venetia privind reglementarea partidelor politice. \(Editia a doua\)](#) stabilește că „legislația nu trebuie să limiteze un cetățean sau altă persoană de la semnarea unei liste de susținere pentru un singur partid”.

³⁹ PSRM a format un bloc electoral cu Partidul Comuniștilor din Moldova (PCRM) - Blocul electoral al Comuniștilor și Socialiștilor (BeCS). Blocul Renato Usatîi (BeRU) era compus din „Partidul nostru” (PN) și Partidul Patria (PP). Al doilea candidat a trimis mai puțin de 2,000 de semnături justificative necesare și nu a fost înregistrat. Acesta a contestat hotărârea în instanță, argumentând fără succes, că cerința pentru candidații de sex masculin de a colecta mai multe semnături decât pentru candidații de sex feminin este neconstituțională.

⁴⁰ O decizie a Curții Constituționale din 2020 a declarat neconstituțională cerința ca partidele să aibă cel puțin 4,000 de membri pentru a fi înregistrate; ulterior a fost redusă la 1,000.

⁴¹ Lista de candidați a Alianței pentru Unirea Românilor (AUR) conținea numele a două persoane care sunt afișate pe site-ul web al ASP în calitate de președinți ai altor partide.

⁴² Cu excepția utilizării literei „Ș” mai degrabă decât „S”. Partidul a contestat fără succes deciziile în instanță.

Toate listele înregistrate au respectat cerințele legale privind cota de gen și plasarea. Femeile au constituit aproximativ 47% din cei 1,791 de candidați înregistrați. Opt partide au nominalizat mai multe femei decât bărbați și patru liste aveau plasate femei pe primul loc.⁴³ Multitudinea concurenților a oferit alegătorilor o gamă largă de alternative politice.

VIII. CAMPANIA ELECTORALĂ

Legea prevede că partidele, blocurile și candidații au șanse egale de agitație electorală și le oferă candidaților anumite protecții juridice.⁴⁴ Cu toate acestea, este interzisă agitația electorală înainte de înregistrarea candidatului.⁴⁵ Concurenții pot începe campania electorală imediat după înregistrarea de către CEC.

În pofida anumitor restricții asupra întrunirilor și a altor activități de campanie rezultate din măsurile de sănătate publică legate de COVID, concurenții au putut să facă campanie eficientă și au fost vizibili în cea mai mare parte a țării.⁴⁶ În plus față de câteva mitinguri mari, campaniile s-au desfășurat prin intermediul mass-media tradiționale și online, pliante, standuri de campanie în spații publice, vizite de la ușă la ușă, adunări și reclame publicitare. Majoritatea concurenților au folosit intens rețelele sociale, în special pentru a difuza activitatea campaniei și opiniile politice. În general, bărbații erau mai vizibili decât femeile ca vorbitori la evenimentele campaniei. Majoritatea locațiilor de agitație electorală în aer liber observate de MOA BIDDO au fost accesibile persoanelor cu dizabilități. În ansamblu, agitații electorale în spațiul public, așa cum a observat MOA BIDDO, au fost moderate, deși intensitatea acestora a crescut odată cu apropierea zilei alegerilor.

Principalele teme ale campaniei au inclus economia și dezvoltarea regională, combaterea corupției, asigurarea asistenței sociale și bunăstării și reforma judiciară. Cu excepția celor două partide care susțin unirea Republicii Moldova cu România, orientarea geopolitică nu a fost un subiect important al campaniei. Hotărârile CEC privind numărul și locația secțiilor de votare din străinătate și pentru alegătorii din Transnistria au devenit parte a discursului politic în perioada campaniei.

MOA BIDDO a observat că în timpul campaniei libertățile fundamentale de întrunire, exprimare și circulație au fost în mare măsură respectate.⁴⁷ Cu unele excepții, autoritățile administrației locale și-au respectat obligațiile legale de a oferi spațiu pentru afișarea materialelor campaniei și au tratat concurenții în mod egal în accesul lor la spații publice și clădiri pentru desfășurarea campaniei.⁴⁸ Per total, atmosfera

⁴³ Femeile care conduceau listele erau Victoria Grosu-Vremeș (AUR); Olga Afanas (Partidul Verde Ecologist); Mariana Durleșteanu (Partidul Legii și Dreptății), și Svetlana Chesari (Partidul Noua Opțiune Istorică).

⁴⁴ Candidații nu pot fi concediați unilateral sau transferați de la locul lor de muncă permanent și sunt protejați de anumite acțiuni ale forțelor de ordine, fără consimțământul CEC, cu excepția infracțiunilor flagrante.

⁴⁵ Codul Electoral definește agitația electorală ca fiind pregătirea și difuzarea de informații "care au scopul de a-i determina pe alegători să voteze pentru unii sau pentru alți concurenți electorali". A se vedea articolul 19 alineatul (2) din [ICCPR](#) și articolul 10 din [Convenția Europeană a Drepturilor Omului](#).

⁴⁶ Restricțiile au restrâns numărul de participanți la evenimentele interioare și numărul de susținători care s-au implicat în agitații electorale stradale și de la ușă la ușă. BeCS, PAS, Șor, BeRU, PDM și PPDA au organizat, în total, peste 100 de întruniri în perioada campaniei. MOA BIDDO a observat 46 de evenimente electorale în toată țara.

⁴⁷ Partidele nu au reușit să desfășoare fizic campania electorală în Transnistria. Activiștii campaniei AUR au fost împiedicați de trei ori să intre în localitățile din Transnistria și s-au plâns la CEC în acest sens.

⁴⁸ Excepții au fost raportate MOA BIDDO, printre altele, în Raionul Dubăsari, unde PAS a invocat un tratament diferențiat în comunele administrate de PSRM; în municipiul Bălți, unde PDM, PPDA și AUR s-au plâns de accesul inegal la companii publice pentru agitație electorală. În Orhei, consiliul municipal a citat o rezervare anterioară în bloc a spațiilor publice în perioada 4 februarie - 31 decembrie pentru a respinge cererile partidelor de a organiza evenimente electorale în zonele centrale ale orașului.

campaniei a fost calmă, în pofida câtorva incidente izolate.⁴⁹ Poliția a investigat diferite infracțiuni legate de alegeri.⁵⁰

CEC a invitat concurenții electorali și instituțiile mass-media să semneze un Cod de conduită voluntar privind desfășurarea și reflectarea campaniei electorale, care, reflectând o recomandare anterioară a BIDDO, include angajamentul de a nu incita la discriminare, ură sau violență în discursurile publice, în mass-media tradițională și online și în materialele electorale. Cu toate acestea, doar șapte partide și nicio instituție media au fost de acord să respecte acest Cod.⁵¹ Uneori, retorica campaniei a implicat un limbaj intolerant care s-a intensificat la sfârșitul campaniei și a fost, în special, adresat femeilor și minorităților sexuale.⁵² Cu toate acestea, MOA BIDDO nu a observat niciun caz care să constituie în mod clar incitare la discriminare, ostilitate sau violență în conformitate cu standardele internaționale.⁵³

Peste 50 de funcționari locali aleși au fost înregistrați în calitate de candidați și au semnat declarații de suspendare a funcțiilor lor oficiale, inclusiv primari și viceprimari și președinți și vicepreședinți ai consiliilor raionale.⁵⁴ MOA BIDDO a observat că mulți deținători de funcții locale aleși erau activi în campanie, în mare parte în limitele stabilite de lege,⁵⁵ deși unele autorități locale au acordat sprijin concurenților care utilizează resurse publice, iar unii funcționari locali care erau candidați și-au continuat atribuțiile oficiale.⁵⁶ Președinta Sandu a întreprins o gamă largă de activități în Moldova și în străinătate, în timpul cărora a cerut alegătorilor să ofere o majoritate parlamentară stabilă.⁵⁷ Aceste acțiuni au fost percepute în mare măsură în beneficiul campaniei PAS și au fost depuse mai multe

---

⁴⁹ Au existat altercații fizice între candidații AUR și BeCS și activiștii electorali pe 4 și 7 iulie la Chișinău, iar pe 11 iunie autobuzul electoral al AUR a fost avariat la Căușeni de către susținătorul unui candidat rival.

⁵⁰ Potrivit Inspectoratului General al Poliției, la 8 iulie, poliția a înregistrat 34 de cazuri cu privire la materialele electorale, în mare parte legate de afișarea neautorizată; 9 cazuri de deteriorare sau furt de materiale electorale și 36 referitoare la alte încălcări, inclusiv insultă și huliganism minor. Unele cazuri au fost închise, în altele au fost impuse sancțiuni, iar unele sunt în curs de investigație.

⁵¹ Partidul Șor, PDM, Partidul Acțiunii comune - Congresul Civic (PACCC), mișcarea profesioniștilor „Speranța” (MSN), Partidul Legii și Dreptății (PLD) și NOI.

⁵² Acest lucru a fost observat la unele mitinguri BeCS la care au participat observatori MOA BIDDO. La Bălți, un vorbitor a afirmat că adoptarea valorilor europene va duce la copiii cu doi tați și care vor dori să schimbe genul la o vârstă foarte fragedă. Tot în Bălți, Igor Dodon a folosit un limbaj intolerant pentru a se referi la rivalii politici de la BeRU drept bărbați gay. La Soroca, un vorbitor al BeCS a pus sub semnul întrebării genul Maiei Sandu.

⁵³ [Planul de acțiune Rabat 2013](#), o inițiativă a Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului, sugerează un prag ridicat pentru restricțiile privind libertatea de exprimare, incitarea la ură și pentru aplicarea articolului 20.2 din [ICCPR](#). De asemenea [Declarația comună din 2006](#) a raportorului special ONU pentru libertatea de opinie și de exprimare, reprezentantul OSCE pentru libertatea mass-media, raportorul special al OSA pentru libertatea de exprimare și raportorul special CADOP (Comisia africană pentru drepturile omului și popoarelor) privind libertatea de exprimare afirmă că „Deși este legitim să se sancționeze pledoaria care constituie incitare la ură, nu este legitim să se interzică doar discursul jignitor”.

⁵⁴ Conform Codului Electoral, candidații care dețin funcții publice specifice, inclusiv primari și președinți de raioane, trebuie să își suspende activitatea oficială.

⁵⁵ Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică prevede că, în timpul exercitării atribuțiilor lor, demnitarii publici trebuie să se abțină de la: propagarea ideologiei unui partid politic; colectarea de fonduri pentru un partid; utilizarea resurselor administrative (publice) în [beneficiul] unui partid; distribuirea materialelor în numele unui partid sau crearea unor subdiviziuni ale partidelor politice la locul de muncă.

⁵⁶ De exemplu, în raionul Taraclia, primarul orașului Congaz a participat la un eveniment PSRM și a acordat un premiu de servicii publice unui candidat BeCS. În raionul Glodeni, primarul municipiului Bălți a participat la o serie de evenimente organizate de autoritățile locale pentru a marca aniversările locale în timpul cărora a făcut agitație electorală. În Anenii Noi, mai mulți candidați care erau funcționari publici locali au făcut agitație electorală în timpul îndeplinirii atribuțiilor oficiale.

⁵⁷ În raportul privind primele șase luni de mandat, emis la 24 iunie, președinta și-a exprimat dorința de a „colabora în următorii ani cu un parlament în care deputații se gândesc la modul de soluționare a problemelor grave cu care ne confruntăm și nu la modul de elaborare a unor legi care să le permită să fure”.

reclamații cu privire la activitățile președintei.⁵⁸ În ziua alegerilor, după ce a votat, președinta Sandu i-a încurajat pe cetățeni să „facă următorul pas”.⁵⁹

În unele raioane, MOA BIDDO a primit informații privind acuzații credibile că lucrătorii din sectorul public și alți cetățeni au fost presați să participe la evenimente electorale.⁶⁰ Acest lucru este în contradicție cu angajamentele OSCE și cu standardele internaționale și s-au întreprins acțiuni insuficiente pentru a aborda problema.⁶¹ În câteva raioane, interlocutorii MOA BIDDO au relatat că au sesizat că păstrarea locurilor de muncă, inclusiv în funcția publică și sectorul public, era legată de afilierea la partid.⁶² În perioada preelectorală, Congresul autorităților locale din Republica Moldova (CALM) a susținut că au fost inițiate presiuni asupra primarilor de către forțele de ordine și de integritate publică „pentru a determina [aleșii locali] să renunțe la campania electorală sau să se alăture altor partide”.⁶³ La 16 iunie, președinta Sandu a solicitat partidelor politice și agențiilor de stat să nu facă presiuni asupra primarilor.

Pentru a promova condiții de concurență echitabile, trebuie aplicate mecanismele de separare a funcțiilor oficiale de activitățile partidului exercitate de demnitari, iar abuzul în serviciu, trebuie să fie abordat de autoritățile competente în mod eficient și rapid.

Legea interzice concurenților să ofere alegătorilor bani sau bunuri gratuite, inclusiv ajutor umanitar sau alte acțiuni de caritate. Cu toate acestea, MOA BIDDO a primit informații privind acuzații referitoare la oferirea de stimulente alegătorilor.⁶⁴ Promovarea reciprocă a Partidului Șor și a lanțului alimentar Merișor care este afiliat acestui partid a dus la o îngrijorare frecventă a faptului că stimulentele economice erau folosite pentru a crea loialitate politică față de partid.⁶⁵ Suspiciunile privind cumpărarea

⁵⁸ În 2017, Curtea Constituțională a considerat că cerința constituțională care prevede ca președintele Republicii Moldova să renunțe la calitatea de membru al partidului politic include obligația de a acționa în interesul întregii societăți și nu în beneficiul unui grup politic sau al unui partid și că președintele nu poate promova în niciun fel interesele unui partid politic. Reclamațiile au fost depuse la CEC de către BeCS, Partidul „Acasă Construim Europa” (PACE) și persoane fizice. La 3 iulie, CEC a trimis o scrisoare Președintei și PAS-ului prin care a atras atenția asupra faptului că președinta trebuie să respecte normele privind condițiile egale de agitație electorală.

⁵⁹ Aceste comentarii au apărut pe [site-ul oficial al președinției](#) și pe contul de Facebook al dnei Sandu. În limba de stat, cuvântul „pas” este și abrevierea partidului politic pe care doamna Sandu l-a condus până la alegerea sa în calitate de președintă.

⁶⁰ De exemplu, la Briceni, PAS a susținut că un director de școală i-a mobilizat pe colegi pentru a participa la un eveniment PSRM de teamă să nu-și piardă postul de muncă. În raionul Cimișlia, Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei (PDCM) a susținut că reprezentantul PAS din raion, care este și directorul unei companii locale, făcea presiuni asupra angajaților săi să voteze pentru PAS.

⁶¹ Paragraful 5.4 din [Documentul OSCE de la Copenhaga, 1990](#) prevede „o separare clară între stat și partidele politice”. A se vedea, de asemenea, punctul 7.7 din [Documentul OSCE de la Copenhaga](#), și [BIDDO și Comisia de la Venetia, Orientări comune pentru prevenirea și răspunsul la utilizarea abuzivă a resurselor administrative în timpul proceselor electorale, 1990](#).

⁶² MOA BIDDO a primit rapoarte cu privire la astfel de cazuri în raioanele Cimișlia, Chișinău, Nisporeni, Edineț, Strășeni, Briceni și Orhei.

⁶³ Congresul autorităților locale din Republica Moldova (CALM) a emis declarații la 31 mai și 16 iunie, raportând că au fost lansate anchete împotriva oficialilor locali aleși în mai multe raioane pe baza recalamației depuse de Vasile Bolea, deputat PSRM.

⁶⁴ La 9 iulie, Centrul Național Anticorupție a primit o petiție din partea unui grup de locuitori ai raionului Soroca, care pretindeau că un primar local ar fi primit bani de la Partidul Șor pentru a fi folosiți la cumpărarea voturilor. Partidul Unității Naționale (PUN) a depus o plângere la Procuratura Anticorupție, în care se pretinde cumpărarea de voturi de către Partidul Șor prin intermediul legăturilor sale cu magazinele Merișor. La evenimentul de campanie din Râșcani observat de MOE BIDDO la 3 iulie, Igor Dodon (BeCS) a promis cadouri alegătorilor.

⁶⁵ Întreprinderea Merișor are peste 30 de magazine în toată țara și oferă produse alimentare la preț redus și este afișată pe pagina web a partidului ca unul dintre proiectele sale. În perioada electorală au apărut și alte magazine mobile. Potrivit Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal, LLC „Magazine Sociale”, entitatea juridică care administrează magazinele Merișor, este înregistrată și ca operator de date cu caracter personal. Compania nu a raportat profit. În iulie 2020, Ilan Șor a declarat că „tot ceea ce face Partidul Șor, inclusiv acest

de voturi care vizează alegătorii rezidenți în Transnistria au fost deseori exprimate. Poliția a informat MIOA BIDDO că în ziua alegerilor a înregistrat 15 cazuri de suspiciune rezonabilă de cumpărare de voturi. Oferirea de stimulente alegătorilor erodează încrederea publicului în integritatea alegerilor și este contrară standardelor internaționale.⁶⁶

Pentru a insufla încredere în integritatea procesului electoral, autoritățile competente trebuie să investigheze prompt și temeinic acuzațiile credibile de cumpărare a voturilor și stimulente ilegale a alegătorilor și să aplice sancțiunile corespunzătoare.

Interzicerea agitației electorale cu o zi înainte și în ziua alegerilor (ziua tăcerii) a început pe 10 iulie, cu o zi înainte de ziua alegerilor.⁶⁷ CEC a primit mai multe reclamații legate de încălcarea zilei tăcerii, iar poliția a investigat 25 de rapoarte de agitație electorală în ziua alegerilor.⁶⁸

IX. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE

Cadrul legal pentru finanțarea campaniilor stabilit în Codul Electoral și Legea cu privire la partidele politice a fost îmbunătățit de-a lungul anilor, în special în ceea ce privește limitările privind donațiile și cheltuielile și cerințele de raportare, contribuind la condiții de concurență echitabile și transparență. Cu toate acestea, unele recomandări anterioare ale BIDDO, ale Comisiei de la Veneția și Grupului de state al Consiliului Europei împotriva corupției (GRECO) rămân nesoluționate, inclusiv reglementarea finanțării terților și consolidarea supravegherii finanțării campaniei pentru a asigura o mai mare transparență și responsabilitate.

Campaniile sunt finanțate din surse publice și private. Partidele și blocurile primesc finanțări publice anuale pe baza rezultatelor electorale anterioare și a numărului de femei și tineri aleși, finanțări care pot fi utilizate în scopuri de agitație electorală.⁶⁹ Contribuțiile proprii ale concurenților sunt nelimitate în limita efectivă a cheltuielilor, care se ridică la 21 milioane lei moldovenești pentru partide și blocuri și 110,000 lei moldovenești pentru candidați independenți.⁷⁰ Concurenții pot primi un împrumut de stat fără dobândă, anulat ulterior pe baza voturilor primite.⁷¹ Donațiile private sunt permise de la persoane fizice și juridice, atât monetare, cât și în natură, cu limite stabilite.⁷² Donațiile cetățenilor anonimi și străini, precum și donațiile de la organizații publice, necomerciale, caritabile, sindicale, religioase și străine sunt interzise.

Toate veniturile și cheltuielile campaniei trebuie tranzacționate printr-un cont bancar dedicat (Fond Electoral). Un concurent poate, de asemenea, să notifice CEC că un cont nu va fi deschis din cauza

---

proiect minunat, îl face pentru cetățeni. Sper că în viitorul apropiat rețeaua de magazine Merișor se va extinde la peste 200 de unități, astfel încât fiecare locuitor al țării să aibă acces la ele și să poată economisi bani.”

⁶⁶ Conform [Comentariului General 25 privind ICCPR](#) articolul 25, paragraful 19: „Alegătorii trebuie să fie capabili să-și formeze opinii în mod independent, fără [...] instigări sau interferențe manipulative de orice fel.”

⁶⁷ Interzicerea agitației nu se aplică materialelor electorale afișate anterior sau postate online.

⁶⁸ Reclamațiile au fost depuse de BeRU împotriva PACE, PPDA (două cazuri), PAS și BeCS.

⁶⁹ Până la 0,1% din bugetul de stat este acordat partidelor / blocurilor, în 2021 fiind alocați 20 707 070 lei moldovenești.

⁷⁰ Suma maximă a „fondului electoral” este limita efectivă a cheltuielilor. Limita de cheltuieli pentru candidații independenți pentru agitație electorală la nivel național a rămas aceeași ca și pentru candidații independenți din raioanele majoritare înainte de trecerea la un sistem electoral proporțional.

⁷¹ Suma maximă a împrumutului de stat a fost de 50,000 lei pentru partide / blocuri și 10,000 lei pentru candidați independenți. Niciun concurent nu a contractat un astfel de împrumut.

⁷² Persoanele fizice ar putea dona până la șase salarii lunare medii, 52,300 lei, până la jumătate în numerar, în timp ce moldovenii cu venituri în străinătate pot dona jumătate din limită. Persoanele juridice ar putea dona până la 104,600 lei. Funcționarii publici pot dona până la 10% din salariul lor sau salariul mediu de șase luni, oricare dintre acestea este mai mic.

intenției de a nu acumula sau cheltui fonduri electorale, dar nu există termene limită pentru deschiderea contului sau o astfel de notificare.⁷³ Concurenții electorali trebuie să trimită rapoarte săptămânale privind finanțarea campaniei către CEC, într-un formular standard, care urmează să fie postate online în termen de 48 de ore. Un raport final cumulat trebuie să fie depus cu cel mult două zile înainte de ziua alegerilor, care poate să nu permită suficient timp pentru raportarea completă, după cum s-a menționat în rapoartele anterioare ale BIDDO.

CEC este responsabilă pentru supravegherea finanțării campaniei. Rapoartele săptămânale privind finanțarea campaniei au fost în general depuse la timp într-un formular detaliat standard, iar CEC le-a postat în timp util, contribuind la transparența procesului. Rapoartele finale acumulate au fost depuse de către toate partidele, blocurile și candidații independenți și postate online înainte de ziua alegerilor. Donațiile au constituit o parte importantă a veniturilor din campanie ale concurenților (74,5%), cheltuielile rămase provenind din resursele proprii ale partidelor.⁷⁴ Valoarea totală a donațiilor în natură (nemonetare), inclusiv voluntari, a fost raportată la aproximativ 3 milioane lei moldovenești. Combinate, concurenții au raportat cheltuieli de aproximativ 40,3 milioane lei moldovenești.⁷⁵ Majoritatea cheltuielilor declarate au fost destinate materialelor publicitare și promoționale, majoritatea cheltuielilor publicitare fiind destinate publicității TV.⁷⁶ Cheltuieli care nu se referă la publicitate au inclus transportarea, organizarea de evenimente și remunerare.

În același timp, exhaustivitatea și acuratețea raportării finanțării campaniei a fost contestată de neajunsurile în reglementare și aplicare. Rapoartele nu au fost însoțite de documente justificative și, potrivit CEC, nu are autoritatea de a solicita documente primare, de a efectua monitorizarea pe teren și de a investiga potențialele încălcări.⁷⁷ Împreună cu resursele și expertiza insuficiente, acest lucru a limitat capacitatea de a identifica discrepanțe în cheltuielile reale și raportate.⁷⁸ Reglementările CEC nu au stabilit o metodă de evaluare a contribuțiilor în natură, ceea ce a dus la practici variate. Cheltuielile pentru proiecte și evenimente care au promovat un partid politic, dar care nu se încadrează în definiția legală a campaniei, nu au fost incluse în cerințele de raportare; nici cheltuielile efectuate de terți.⁷⁹ Un număr de interlocutori MOA BIDDO, inclusiv CEC, și-au exprimat îngrijorarea cu privire la cazuri de

⁷³ Toți concurenții au deschis conturi bancare electorale, cu excepția candidatului independent, Partidului Verde Ecologist, Partidului „Patrioții Moldovei” și Partidul Mișcarea Profesiioniștilor „Speranța-Надежда”; doar acesta din urmă și-a declarat intenția de a nu acumula sau cheltui bani. Două partide („Acasă Construim Europa” și PLD) s-au plâns că băncile au tergiversat deschiderea conturilor bancare electorale, ceea ce a dus la întârzierea lansării campaniilor electorale ale partidelor.

⁷⁴ Marea majoritate a donațiilor au fost făcute de persoane fizice rezidente în Moldova.

⁷⁵ Cele mai mari cheltuieli au fost raportate de BeRU (13,7 milioane lei), PAS (6,4 milioane lei), BeCS (6,4 milioane lei) și Șor (5,4 milioane lei). Cinci concurenți au raportat că nu au cheltuit bani pentru campaniile lor și patru dintre aceștia nu au declarat nicio donație în natură.

⁷⁶ Combinate, cele patru partide cu cel mai mare punctaj, au cheltuit 64,8% din totalul cheltuielilor lor pentru publicitate și 20,3% pentru materiale promoționale. Din fondurile dedicate publicității, televiziunea a reprezentat 63%, iar restul a fost cheltuit pe mass-media online și tipărită, radio și panouri publicitare. În timp ce BeCS a cheltuit de două ori mai mult pentru publicitatea radio decât pentru publicitatea TV, PAS a cheltuit aproape 31% din cheltuielile sale publicitare pe mass-media online.

⁷⁷ În luna mai, Consiliul Suprem de Securitate, un organ consultativ pe lângă președintele Republicii Moldova, a recomandat CEC să înființeze un grup de lucru inter-agenții pentru a detecta și investiga acțiuni de finanțare ilegală a alegerilor. CEC nu a examinat propunerea și nici nu a trimis vreun caz autorităților de aplicare a legii pentru investigare.

⁷⁸ Pe baza monitorizării sale pe teren, ONG-ul Promo-LEX a raportat discrepanțe în cheltuielile reale și cele raportate legate de materialele electorale și personal al unor partide.

⁷⁹ În iunie, PSRM a organizat evenimente în toată țara, promovând valorile tradiționale ale familiei, care nu includeau apeluri ca alegătorii să voteze pentru BeCS și nu au folosit materiale pentru campania electorală BeCS. Lanțul alimentară Merișor a promovat Partidul Șor. Un partid politic a depus o reclamație, respinsă ulterior, prin care a solicitat eliminarea Partidului Șor pentru nedeclararea cheltuielilor legate de administrarea Merișor, un lanț alimentară cu prețuri reduse afiliat Partidului Șor.

practică interzisă a donațiilor potențial mari de a fi împărțite și făcute prin intermediul persoanelor împuternicite, eludând astfel limitele donațiilor.⁸⁰

Cadrul legal pentru finanțarea campaniei trebuie să furnizeze organismului de supraveghere capacitatea de a investiga sursele de donații și discrepanțele potențiale între cheltuielile reale și cele raportate. Trebuie luată în considerare introducerea cerinței legale ca donatorii să declare că donațiile sunt conforme cu legea, sub rezerva unei penalități stabilite. Conform recomandărilor anterioare, legislația trebuie să abordeze finanțarea din terțe surse.

Activitatea CEC în rolul său de supraveghere nu s-a caracterizat prin diligență și rigoare. În practică, analiza CEC se limitează la verificarea rapoartelor concurenților conform evidențelor bancare și verificarea respectării limitelor donațiilor. CEC a identificat diverse încălcări, inclusiv depunerea tardivă a rapoartelor, declarații ale donatorilor incomplete sau completate necorespunzător și modele de raportare și donații care depășeau limitele de numerar sau proveneau din surse interzise.⁸¹ În timp ce legislația stabilește sancțiuni financiare pentru astfel de infracțiuni, CEC nu și-a folosit competențele pentru a supune chestiunea atenției privind impunerea de amenzi de către instanțe, chiar și pentru încălcări repetate de către același partid. Mai degrabă, concurenții au fost instruiți să își schimbe sau să completeze rapoartele pentru a corespunde cu modelele sau documentele bancare sau să transfere donații ilegale către bugetul de stat și au fost emise unele avertismente.⁸² CEC a susținut că nu are capacitatea și autoritatea de a investiga potențiale încălcări. Aplicarea laxă a subminat eficacitatea reglementărilor privind finanțarea campaniilor.

Pentru a spori transparența și responsabilitatea finanțării campaniei, organismul de supraveghere trebuie să dispună de autoritate, resurse și expertiză tehnică adecvate pentru a-și exercita funcțiile în mod eficient. Pentru a descuraja încălcările, trebuie aplicate sancțiuni proporționale pentru încălcările stabilite ale reglementărilor.

X. MINORITĂȚI NAȚIONALE

Conform recensământului din 2014, aproximativ un sfert din populația Moldovei s-a identificat ca aparținând unei minorități naționale, ucrainenii (6,6%), găgăuzii (4,6%), rușii (4,1%), bulgarii (1,9%) și romii (0,3%) fiind cei mai numeroși.⁸³ Unele comunități minoritare sunt concentrate geografic, în timp ce altele, precum ucrainenii, rușii și romii, locuiesc în diferite părți ale țării.⁸⁴ Cu excepția romilor, minoritățile sunt predominant vorbitoare de limbă rusă. Candidații minorităților naționale au fost incluși în listele electorale ale unor partide și blocuri și au condus cel puțin două liste de partid. În același timp, nu există o strategie proactivă sau măsuri speciale pentru promovarea participării politice a minorităților naționale.⁸⁵

⁸⁰ CEC a identificat că aproximativ 12% din donatori a 17 partide, care au donat peste 2 milioane lei, nu au declarat venituri în ultimii trei ani ce ar fi corespuns cu suma donațiilor efectuate, dar nu au fost întreprinse alte investigații. CEC a identificat, de asemenea, opt partide care au avut mai mulți donatori cu numere de identificare declarate incorect.

⁸¹ De exemplu, CEC a constatat că PAS, PPDA și Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei au primit donații din surse neautorizate, iar AUR a primit o donație în numerar care depășește limita stabilită.

⁸² Serviciul de Securitate și Informații a solicitat CEC să examineze suspiciunea de sprijin ilegal din străinătate a campaniei partidului AUR. CEC a avertizat ulterior AUR pentru raportarea incorectă a donațiilor.

⁸³ Recensământul nu a acoperit teritoriile care nu sunt controlate de autoritățile constituționale moldovenești.

⁸⁴ În Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia, găgăuzii reprezintă peste 80% din populație.

⁸⁵ [Recomandările OSCE HCNM Lund privind participarea efectivă a minorităților naționale la viața publică, 1999](#) stipulează că „în situația ideală, partidele trebuie să fie deschise și să abordeze probleme etnice specifice; astfel, partidele principale trebuie să depună eforturi pentru a include membrii minorităților în vederea reducerii nevoii sau dorinței de a crea partide etnice.

Problemele relevante pentru minoritățile naționale, cum ar fi politica lingvistică, nu au fost prioritare pe agenda partidelor mai mari. Mulți interlocutori ai MOA BIDDО au indicat că orientarea geopolitică și problemele economice au fost considerate a fi mai importante de către comunitățile minoritare decât identitatea etnică sau lingvistică.⁸⁶ MOA BIDDО a observat evenimente electorale și în localitățile în care minoritățile naționale sunt prezente în număr semnificativ sau sunt majoritare. Atât limba de stat, cât și limba rusă au fost utilizate în cadrul acestor evenimente electorale, alegerea corespunzând adesea preferințelor publicului. Buletinele de vot au fost tipărite în aceste două limbi, luând în considerare nevoile exprimate de BESV.⁸⁷

XI. MASS-MEDIA

A. MEDIUL MIJLOACELOR DE INFORMARE ÎN MASĂ

Un număr mare de radiodifuzori și un număr tot mai mare de mijloace de comunicare online sunt active în țară, în timp ce tirajul presei scrise este în scădere.⁸⁸ Lipsa veniturilor pe o piață publicitară insuficientă subminează sustenabilitatea mijloacelor de informare în masă și duce la dependența de finanțare de către interese politice și economice. Potrivit interlocutorilor MOA BIDDО, cel puțin șapte posturi TV cu acoperire națională sunt controlate de actori politici afiliați direct la partidele politice concurente.⁸⁹ Mai mult, ingerința pe piața publicității și neregulile în măsurarea audienței subminează condițiile de concurență echitabile pentru mass-media.⁹⁰ Legislația, inclusiv legea concurenței, nu este implementată pentru a asigura accesul corect și nediscriminatoriu la veniturile din publicitate și la măsurarea cotei de audiență.⁹¹

Afilierea politică a principalelor mass-media reduce pluralismul politic, influențează agenda dezbaterilor publice și subminează funcția de supraveghere a mass-media. Imixtiunea în autonomia editorială are ca rezultat autocenzura jurnaliștilor și face ineficientă autoreglementarea. Producția de știri independente și jurnalismul de investigație se bazează în mod semnificativ pe finanțarea internațională.⁹²

⁸⁶ De exemplu, susținătorii partidelor „unioniste” pro-române au fost primiți cu ostilitate în Găgăuzia predominant „pro-rusă”. Comunitățile de romi „pro-ruse” din Otaci (raionul Ocnița) nu au primit un candidat rom de la PAS.

⁸⁷ De exemplu, în Găgăuzia, 94,6 la sută din buletinele de vot au fost tipărite în limba rusă, 5,4 la sută în limba de stat (niciunul în limba găgăuză). Aproximativ 91% din buletinele de vot pentru Taraclia, cu comunități bulgare considerabile, au fost tipărite în limba rusă. În două comune ale raionului Criuleni, BESV au solicitat mai multe buletine de vot în limba rusă decât în limba de stat. În alte raioane, majoritatea buletinelor de vot erau în limba de stat.

⁸⁸ Consiliul Audiovizualului, autoritatea de reglementare competentă, a autorizat 56 de posturi de televiziune, dintre care 13 cu acoperire la nivel național și 62 de posturi de radio.

⁸⁹ Se consideră că fostul lider PDM, Vladimir Plahotniuc, este proprietarul beneficiar al *Prime TV*, *Publika TV*, *Canal2* și *Canal3*; Liderul PSRM Igor Dodon - al *Primul în Moldova* și *NTV*; Ilan Șor - al *TV6*.

⁹⁰ În urma unei reclamații a patru posturi TV, Consiliul Concurenței, la 4 august 2020, a decis amendarea casei de vânzări publicitare *Casa Media*, asociată cu Vladimir Plahotniuc, pentru favorizarea instituțiilor media controlate politic. În 2019, cu sprijinul donatorilor internaționali a fost înființată Casa Media Independentă (*Independent Media House*), pentru a subvenționa publicitatea plasată în instituțiile media „independente”. Mai mulți interlocutori ai MOA BIDDО au raportat discrepanțe semnificative între ratele „oficiale” ale cotei de audiență generate de agenția TV MR MLD și datele alternative privind consumul TV. TV MR MLD a confirmat că furnizează rate ale cotei de audiență din 2004. Codul serviciilor media audiovizuale din 2018 prevede o licitație pentru măsurarea audienței ce urmează să fie organizată de Consiliul Audiovizualului la fiecare cinci ani.

⁹¹ A se vedea, de asemenea, punctul 6.c. din [Declarația comună 2018](#) privind independența și diversitatea mass-media în era digitală de către raportorul special al ONU pentru libertatea de opinie și de exprimare, reprezentantul OSCE pentru libertatea mass-media (RFoM) și raportorul special al OEA pentru libertatea de exprimare.

⁹² A se vedea [Recomandarea din 2018 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre cu privire la pluralismul mass-media și transparența proprietății mass-media](#) care îndeamnă statele să garanteze pluralismul

Legea concurenței, inclusiv desfășurarea credibilă și transparentă a măsurării cotei de audiență, trebuie aplicată pentru a împiedica actorii individuali să dobândească o putere de piață excesivă în detrimentul pluralismului mass-media.

B. CADRUL LEGAL

Constituția garantează libertatea de exprimare. Legea privind libertatea de exprimare din 2010 permite procese civile de defăimare, dar Codul contravențional conține în continuare dispoziții privind defăimarea, contrare standardelor internaționale care impun defăimarea să fie tratată doar ca o chestiune civilă.⁹³ Instituțiile media se confruntă frecvent cu procese civile de defăimare, solicitând uneori despăgubiri exorbitante.⁹⁴ În timp ce instanțele decid în general în favoarea mass-media, procesele de defăimare exercită presiuni asupra jurnaliștilor, în special în timpul investigațiilor în derulare.⁹⁵

Legislația trebuie revizuită pentru a se asigura că legile privind defăimarea sunt de natură exclusiv civilă, în conformitate cu standardele internaționale și nu permit acordarea de prejudicii excesive.

Mai mulți jurnaliști au raportat MOA BIDD0 probleme semnificative legate de accesul la informațiile publice, ceea ce împiedică în special realizarea reportajelor de investigație. În plus, instanțele afișează o aplicare inegală a Legii din 2000 privind accesul la informații, iar dreptul de acces la informațiile publice nu este respectat în mod consecvent.⁹⁶ În plus, hotărârile judecătorești în aceste chestiuni sunt luate prea târziu pentru a facilita realizarea reportajelor de investigație.

Codul serviciilor media audiovizuale din 2018 aliniază standardele de difuzare la Directiva UE privind serviciile media audiovizuale. Codul stabilește, *inter alia*, cerințe legate de conținut, privind imparțialitatea și echilibrul în știri și evenimente curente, inclusiv programe de dezbateri. În pofida unei recomandări anterioare a BIDD0, o monitorizare cantitativă și calitativă a acoperirii știrilor este efectuată doar în timpul campaniilor electorale, de către Consiliul Audiovizualului, organismul de supraveghere a mass-media difuzate.⁹⁷

---

mass-media, precum și independența editorială pentru raportarea fiabilă asupra proceselor democratice vitale, cum ar fi alegerile.

⁹³ A se vedea paragraful 1.av din [Declarația comună 2018](#) privind independența și diversitatea mass-media în era digitală de către raportorul special al ONU pentru libertatea de opinie și de exprimare, OSCE RFoM și raportorul special al OEA pentru libertatea de exprimare. Mai mult, în timp ce articolul 70 din Codul contravențional definește „calomnia” ca „răspândirea cu bună știință a informațiilor false care defăimează o altă persoană”, ceea ce este în conformitate cu standardele internaționale ale prevederilor privind defăimarea, articolul 69 din Codul contravențional conține două dispoziții cu referire la „injurie” care, prin natura lor, nu sunt supuse verificării și, prin urmare, nu respectă standardele internaționale. A se vedea, de asemenea, punctul 47 din [Comentariul general nr. 34 CCPR 2011 către ICCPR](#). Poliția a informat MOA BIDD0 că între 1 ianuarie 2016 și 30 iunie 2021 au fost raportate 86, 677 de cazuri de presupuse încălcări ale articolului 69 și au fost stabilite amenzi în sumă totală de 44.357.160 MDL.

⁹⁴ În perioada 12 mai - 24 iunie 2021, patru reclamații de defăimare au fost inițiate împotriva Jurnal TV, inclusiv de către liderul PCR, Vladimir Voronin, care a cerut scuze și daune în valoare de 300,000 MDL în urma presupusei la TV „asocieri în imagini și în cuvinte ale [dl. Voronin] cu oameni de orientare homosexuală” și „insultă verbală”.

⁹⁵ La 17 iunie 2021, un ONG care produce reportaje de investigație, RISE Moldova, a fost informat că Ilan Șor a intentat un proces de defăimare în urma unei [postări pe Facebook](#) din partea RISE ce susținea implicarea lui Ilan Șor în traficul organizat de droguri. Într-un dosar anterior de defăimare, în urma intervenției Curții Europene a Drepturilor Omului în martie 2019, Curtea de Apel Chișinău a anulat o hotărâre de primă instanță împotriva RISE.

⁹⁶ În martie 2018, Curtea Supremă a confirmat o hotărâre judecătorească care a acordat RISE Moldova acces la informații cu privire la o serie de anchete penale. Cu toate acestea, hotărârea nu a creat un precedent.

⁹⁷ Consiliul Audiovizualului a informat MOA BIDD0 despre o lipsă generală semnificativă de mijloace, inclusiv resurse umane și echipamente adecvate.

Pentru a monitoriza punerea în aplicare a dispozițiilor privind mediatizarea echilibrată și imparțială prevăzute de Codul serviciilor media audiovizuale, monitorizarea cantitativă și calitativă trebuie efectuată și în perioada între alegeri.

C. MEDIATIZAREA CAMPANIEI

Codul electoral, completat de un regulament CEC, prevede o acoperire mediatică echitabilă, responsabilă, echilibrată și imparțială a campaniilor concurenților. Cu toate acestea, legea sau reglementările nu definesc o astfel de mediatizare, lăsând-o la latitudinea Consiliului Audiovizualului. Această lipsă de orientări suficiente este în contradicție cu standardele internaționale.⁹⁸ O recomandare prealabilă a BIDDО cu privire la această problemă rămâne nesoluționată.

Cerințele privind mediatizarea campaniei trebuie formulate în conformitate cu standardele internaționale, pentru a susține libertatea de exprimare și pentru a oferi îndrumări suficiente jurnaliștilor. Legea trebuie să definească cu exactitate ceea ce constituie o mediatizare echitabilă, echilibrată și imparțială și ce constituie o încălcare a cerinței.

Concurenților trebuie să li se acorde acces la publicitate politică în condiții egale. Radiodifuzorii cu acoperire națională trebuie să ofere timp de difuzare gratuit pentru publicitatea politică și sunt obligați să organizeze dezbateri sau pot retransmite dezbateri organizate de radiodifuzorul public național.⁹⁹ Aproximativ 48 de dezbateri au fost observate de MOA BIDDО, oferind o oportunitate echitabilă partidelor concurente de a-și prezenta platformele și a organiza dezbateri reciproce.

Consiliul audiovizualului și-a prezentat raportul de monitorizare pentru perioada 12-25 iunie, la 30 iunie, și l-a publicat două zile mai târziu.¹⁰⁰ Deși rezultatele monitorizării au dezvăluit părtinire afișată de mai multe posturi TV, doar două avertismente publice au fost emise către 10 TV pentru mediatizare părtinitoare și ignorarea dispozițiilor pentru telespectatorii cu nevoi speciale. Același radiodifuzor a fost amendat pentru că nu și-a publicat regulile privind mediatizarea campaniei. În aceeași ședință, Consiliul a examinat un raport de monitorizare al unui ONG și două reclamații cu privire la discursuri discriminatorii ale aceluiași ONG. Două reclamații suplimentare privind mediatizarea părtinitoare a campaniei au fost depuse de un cetățean pe 29 iunie. Toate reclamațiile au fost respinse.

La 15 iulie, Consiliul Audiovizualului și-a publicat raportul final.¹⁰¹ Au fost emise trei avertismente publice și 8 amenzi, între 5,000 și 12,000 MDL. În cinci cazuri, s-a constatat că posturile TV au încălcat dispozițiile privind imparțialitatea în timpul campaniei electorale.¹⁰²

Pentru a pune în aplicare prevederile existente privind mediatizarea imparțială în timpul campaniei și pentru a asigura condiții de concurență echitabile, rapoartele de monitorizare ale Consiliului Audiovizualului trebuie emise în timp util și trebuie aplicate imediat măsuri eficiente pentru încălcări.

⁹⁸ Paragraful 25 din [Comentariul general nr. 34 CCPR 2011 către ICCPR](#) prevede că „[...] o normă, pentru a fi caracterizată drept o „lege”, trebuie formulată cu suficientă precizie pentru a permite unei persoane să își reglementeze comportamentul în consecință.”

⁹⁹ În timpul campaniei, concurenții au dreptul la 5 minute la TV la nivel național și 10 minute la posturile de radio la nivel național. În plus, radiodifuzorii de stat trebuie să ofere un minut pe zi pentru publicitate politică gratuită. Rezultatele monitorizării MOA BIDDО arată că în total au fost difuzate aproximativ 6,5 ore de publicitate politică plătită pe posturile TV monitorizate. Cifrele arată că BeRU a achiziționat aproximativ 3 ore de publicitate plătită, în timp ce Șor, PAS și BeCS au achiziționat 1,5 ore, 42 de minute și, respectiv, 18 minute.

¹⁰⁰ Deși obligația de mediatizare imparțială a mass-media acoperă întreaga perioadă electorală, Consiliul Audiovizualului a început monitorizarea abia la sfârșitul procesului de înregistrare a candidaților pe 11 iunie.

¹⁰¹ Articolul 70.12 din Codul electoral impune Consiliului Audiovizualului să publice un raport final cu două zile înainte de ziua alegerilor.

¹⁰² TV6, NTV Moldova, Primul în Moldova, BTV și 10 TV.

Legea trebuie să prevadă soluții pentru concurenții defavorizați, mai degrabă decât să se axeze pe sancționarea mass-media.

În perioada 10 iunie - 9 iulie, MOA BIDDO a monitorizat cinci posturi TV (*Moldova 1, Jurnal TV, Primul în Moldova, PRO TV și NTV*) și patru mijloace media online (kp.md, newsmaker.md, point.md și zdg.md). Monitorizarea MOA BIDDO a dezvăluit că *Moldova 1* publică a fost destul de echilibrată în mediatizarea campaniilor candidaților importanți, oferind 8, 15, 22 și 10% din mediatizarea știrilor către AUR, BeCS, PAS și respectiv PPDA. Alți concurenți au primit mai puțin de 5% de acoperire mediatică. *Primul în Moldova*, a dedicat AUR, BeCS, BeRU, PAS, PPDA și Partidului Șor 13, 11, 7, 19, 23 și, respectiv, 13%. Tonul de pe ambele posturi TV a fost predominant neutru sau pozitiv.

NTV a afișat o părținare explicită în favoarea BeCS și împotriva PAS atât în ceea ce privește mediatizarea, cât și tonul, dedicând 41% BeCS și 24% PAS; 70% din mediatizarea BeCS a fost pe un ton pozitiv, în timp ce 69% din mediatizarea dedicată PAS a fost pe un ton negativ. Atât *Jurnal TV*, cât și *PRO TV* au fost părținutoare împotriva BeCS și oarecum favorabile PAS. La *Jurnal TV*, 14% din mediatizare a fost dedicată PAS, comparativ cu 12% BeCS; 31 la sută din mediatizarea BeCS a avut un ton negativ (59 la sută a fost neutru și 11 la sută pozitiv), în timp ce 35 la sută din mediatizarea PAS a avut un ton pozitiv (64 la sută a fost neutru și 1 la sută negativ). *PRO TV* a dedicat 15 și 18% din mediatizare BeCS și respectiv PAS, BeCS a fost mediatizat în 37% negativ (63% neutru și 1% pozitiv) și PAS în 19% pozitiv (74% neutru și 6% negativ). Majoritatea mass-media online monitorizate afișau grade de părținare față de unele partide politice.

XII. RECLAMAȚII ȘI CONTESTAȚII

Procesul de reclamații și contestații este reglementat de Codul electoral, Codul administrativ și Codul de procedură civilă. Acțiunile, inacțiunile și hotărârile organelor electorale pot fi contestate de către alegători și concurenții electorali către organul electoral de nivel superior, cu recurs în fața instanțelor. Curtea de Apel Chișinău (CAC) are competența de examinare a contestațiilor împotriva hotărârilor CEC. Procesul de depunere a reclamațiilor împotriva acțiunilor concurenților electorali rămâne neclar din cauza lipsei de armonizare între Codul Electoral și Codul Administrativ adoptat ulterior.¹⁰³ Curtea Supremă este ultima instanță în cazurile electorale și poate emite avize consultative cu privire la interpretarea legislației. Curtea Constituțională examinează cazuri privind constituționalitatea actelor legislative și executive și validează rezultatele alegerilor.

Încrederea publicului în sistemul judiciar este redusă, iar unii interlocutori ai MOA BIDDO și-au exprimat neîncrederea în instanțe.¹⁰⁴ Reforma judiciară a ocupat un loc important pe agenda platformelor electorale ale unor partide. Schimbările în funcții cheie din sistemul judecătoresc din perioada electorală au contestat garanția constituțională a independenței judiciare, afectând potențial gestionarea disputelor electorale.¹⁰⁵ În procedurile judiciare în cazurile legate de alegeri, au fost depuse aproximativ 15 cereri de recuzare a judecătorilor pe motive de părținare politică; câțiva judecători au

¹⁰³ Articolul 71 alineatul (1) din Codul electoral prevede că astfel de reclamații trebuie depuse direct la instanțe. Cu toate acestea, Codul administrativ împuternicește instanțele să examineze numai reclamațiile împotriva actelor administrative.

¹⁰⁴ Potrivit unui sondaj de opinie publică din 2019 realizat de ONG-UL "Centrul de Resurse Juridice din Moldova", șapte la sută dintre participanți și-au exprimat încrederea în sistemul judiciar.

¹⁰⁵ La 28 mai, președinta Sandu a revocat numirea președintelui CAC făcută de fostul președinte Igor Dodon în septembrie 2020. La 7 iunie, Consiliul Suprem al Magistraturii (CSM) a desemnat unul dintre vicepreședinții CAC ca președinte în exercițiu al CAC. La 10 iunie, într-un dosar de durată, Curtea Constituțională a declarat neconstituțională majorarea membrilor CSM din motive de încălcare a procedurii legislative, care a dus la revocarea numirilor a patru membri. La 15 iunie, președintele interimar al CSM a fost înlocuit, iar noua componentă a CSM a numit un nou președinte interimar al CAC.

recuzat. Curtea Constituțională s-a confruntat cu presiuni politice continue pentru hotărârile sale legate de alegeri.¹⁰⁶

Autoritățile trebuie să aibă în vedere instituirea de garanții pentru a se asigura că instanțele se bucură de libertatea de la presiuni politice și rămân pe deplin imparțiale în examinarea cazurilor legate de alegeri.

Depunerea și soluționarea reclamațiilor electorale și a contestațiilor sunt supuse termenelor accelerate, în conformitate cu bunele practici internaționale.¹⁰⁷ Registrul online al reclamațiilor CEC a oferit un nivel de transparență, dar CEC, în general, nu a gestionat reclamațiile în ședințele publice, subminând transparența și colegialitatea luării hotărârilor.¹⁰⁸ Ședințele de judecată sunt deschise publicului, cu excepția procedurilor la Curtea Supremă și a ședințelor de admisibilitate de la Curtea Constituțională, ceea ce nu este pe deplin în conformitate cu standardele internaționale.¹⁰⁹ Unele dosare judiciare au fost finalizate după termenul legal, parțial din cauza cererilor de recuzare a judecătorilor și a argumentelor legale prelungite privind admisibilitatea.¹¹⁰ În general, hotărârile instanței au fost publicate în timp util. Deciziile de a depune contestații împotriva hotărârilor judecătorești care au anulat hotărârile CEC nu au fost aprobate în mod oficial de către membrii CEC, contestând natura colegială a comisiei.

Aproximativ 25 de reclamații au fost depuse la CEC înainte de ziua alegerilor. Cele mai multe au fost legate de campanie, cum ar fi retorica campaniei negative, acuzațiile de utilizare abuzivă a unei funcții publice și finanțarea campaniei.¹¹¹ Câteva reclamații au fost împotriva hotărârilor CEC. CEC a clasificat unele reclamații ca notificări în temeiul Codului administrativ, mai degrabă decât ca reclamații în temeiul Codului electoral, primele fiind supuse unor reguli administrative mai puțin stricte.¹¹² O astfel de clasificare a fost făcută într-o manieră aparent arbitrară și a subminat procesul corespunzător care trebuie acordat reclamațiilor electorale. Multe reclamații au primit refuzul admisibilității din diferite motive, inclusiv din cauza lipsei calității procesuale, iar trei au formulat un recurs în instanță.¹¹³ Unele

¹⁰⁶ La 15 aprilie, fostul președinte Igor Dodon a declarat public că Curtea Constituțională „a uzurpat puterea de stat în interese politice, încălcând normele constituționale”. În aceeași zi, instanța a primit o amenințare falsă cu bombă. La 20 mai, președinta Curții Constituționale a fost supusă anchetei de către Autoritatea Națională de Integritate pentru un presupus conflict de interese, privind participarea la revocarea deciziei parlamentare din 23 aprilie de revocare a numirii sale judiciare. La 9 iulie, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional articolul 19 alineatul (1) din Legea Curții Constituționale care a permis revocarea mandatului unui judecător de către autoritățile competente pe baza unei constatări a conflictului de interese.

¹⁰⁷ Organele electorale au la dispoziție trei zile, iar instanțele au la dispoziție cinci zile pentru a soluționa reclamațiile legate de alegeri; Curtea Supremă are trei zile. Termenul general de 30 de zile pentru reclamațiile administrative se aplică pentru ca CEC să ia în considerare reclamațiile privind finanțarea campaniei.

¹⁰⁸ Unele reclamații au rămas în registrul de corespondență și nu au fost înregistrate în registrul de reclamații, sau nu au fost deloc postate. În practică, reclamații au primit scrisori semnate de președintele sau vicepreședintele CEC ca răspuns la reclamațiile lor. Cele câteva cazuri abordate în ședințe au fost în conformitate cu ordinea instanței, dar nu au fost adoptate și emise hotărâri motivate în niciun caz.

¹⁰⁹ [Comentariu general 32](#) către CIDCP afirmă că „publicitatea audierilor asigură transparența procedurilor și oferă astfel o garanție importantă pentru interesul individului și al societății în general”.

¹¹⁰ De exemplu, într-un caz, recursul inițial a fost depus la CAC la 7 iunie și a fost decis la 8 iulie.

¹¹¹ Mai multe reclamații acuzau pe președintă, precum și pe primari și consilieri, că și-au folosit abuziv poziția în campanie.

¹¹² CEC menține două registre online - unul pentru reclamații și unul pentru petiții, ambele registre semnalizează încălcări ale legii. Petițiile în temeiul Codului administrativ fac obiectul procesului general de examinare administrativă, inclusiv un termen de răspuns de 30 de zile și urmează să fie gestionate de către Secretariatul CEC.

¹¹³ Într-un caz, CEC a respins examinarea unei reclamații din partea unui concurent electoral împotriva altui concurent, pe motiv că urma să fie depusă în instanță. În apel, instanța a considerat că CEC avea competență în materie. Într-un alt caz, CEC a negat admisibilitatea unei reclamații împotriva acțiunilor unui concurent electoral pe motiv că reclamantul nu era încă înregistrat ca și concurent la momentul depunerii reclamații.

reclamații au fost transmise altor autorități, inclusiv celor fără jurisdicție relevantă.¹¹⁴ Un număr relativ redus de reclamații au fost depuse la CEdC și la instanțele de circumscripție. La nivel național, poliția a primit aproximativ 140 de rapoarte legate de alegeri înainte de ziua alegerilor, multe referitoare la încălcări minore ale regulilor materiale ale campaniei și comportament neadecvat.

Pentru a asigura soluționarea eficientă a disputelor electorale, CEC trebuie să ia în considerare reclamațiile în cadrul procedural aplicabil, în ședințele publice și în termenele legale. Pentru a asigura legalitatea procesului electoral în interesul public, CEC trebuie să evite o abordare formalistă și să țină cont de reclamații.

CAC a primit 24 de contestații care au contestat 15 decizii CEC.¹¹⁵ În aceste cazuri, părțile interesate și judecătorii au interpretat și aplicat greșit Codul administrativ într-un mod care a subminat gestionarea eficientă a reclamațiilor.¹¹⁶ În special, litigiile electorale din instanțe s-au împotmolit în argumente cu privire la legea aplicabilă în legătură cu admisibilitatea cauzelor, CEC argumentând în mod regulat aplicarea Codului administrativ în așa fel încât să respingă admisibilitatea.¹¹⁷ Patru sesizări de către CAC și Curtea Supremă către Curtea Constituțională pentru anularea mai multor dispoziții din Codul Electoral, solicitate de participanți ca mijloc de clarificare a normelor privind admisibilitatea, au fost considerate inadmisibile. În pofida aspectelor de procedură sesizate în cazuri, fiind chestiuni de interpretare juridică, CAC nu a solicitat Curții Supreme și nici Curtea Supremă nu a luat inițiativa să ofere avize consultative cu privire la dreptul administrativ aplicabil.¹¹⁸ Acest lucru a lăsat cadrul juridic procedural pentru soluționarea cazurilor electorale vulnerabil la abuzuri ulterioare.

Majoritatea cazurilor au fost considerate inadmisibile de către CAC din motive formaliste, contrar bunei practici internaționale.¹¹⁹ Aceasta a inclus interpretări înguste în mod nejustificat ale calității procesuale.¹²⁰ Aproape toate astfel de hotărâri au fost atacate la Curtea Supremă, care a anulat trei dintre hotărârile de inadmisibilitate.¹²¹ Modul în care aceste instanțe au aplicat și interpretat Codul Electoral și Codul Administrativ a condus la diverse decizii de inadmisibilitate motivate incoerent și contradictorii.¹²² Acest lucru a subminat soluționarea efectivă a disputelor electorale, contrar angajamentelor OSCE și altor standarde internaționale.¹²³ Dintre acele cazuri luate în considerare de

¹¹⁴ De exemplu, mai multe reclamații referitoare la retorica campaniei au fost transmise de CEC către Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității, care a emis un aviz consultativ precum că problemele nu intră sub jurisdicția sa.

¹¹⁵ Cazurile se refereau în principal la probleme legate de numărul de secții de votare care urmau să fie înființate în străinătate și pentru alegătorii din Transnistria, înregistrarea concurenților și refuzul CEC de admisibilitate a reclamațiilor.

¹¹⁶ De exemplu, CAC a decis ca un caz împotriva unei decizii CEC să fie inadmisibil din cauza lipsei unei cereri prealabile de examinare a deciziei, nerecunoscând dispoziția Codului Electoral care prevede o excepție.

¹¹⁷ Într-un caz, reprezentantul juridic al CEC în instanță a susținut inadmisibilitatea cazului, declarând în mod deschis că membrii CEC nu erau ei înșiși de acord cu privire la admiterea recursului în instanță.

¹¹⁸ Deși nu sunt obligatorii, avizele consultative ale Curții Supreme pot îndruma instanțele inferioare în examinarea cazurilor și ar putea servi la sporirea coerenței în luarea deciziilor judiciare.

¹¹⁹ Punctul II.3.3b din [Codul de bune practici](#) prevede că „procedura trebuie să fie simplă și lipsită de formalism, în special în ceea ce privește admisibilitatea contestațiilor”.

¹²⁰ CAC a hotărât că un candidat considerat neeligibil de CEC și partidul care l-a desemnat, precum și un partid politic care a contestat legalitatea înregistrării unui alt partid, nu au calitatea legală de a depune dosarele lor din cauza lipsei dreptului legal afectat.

¹²¹ Un judecător al CAC care a negat admisibilitatea într-un caz a refuzat să participe la examinarea de fond a cauzei pe motiv că nu a fost de acord cu Hotărârea Curții Supreme care a anulat Hotărârea de inadmisibilitate a CAC.

¹²² De exemplu, Hotărârea CEC privind numărul de secții de votare pentru alegătorii din Transnistria a fost considerată un act individual și, prin urmare, inadmisibilă fără o examinare prealabilă de către CEC, în timp ce într-un caz împotriva hotărârii privind numărul secțiilor de votare din străinătate, instanța a considerat-o un act normativ și astfel admisibil fără o examinare administrativă prealabilă.

¹²³ Paragraful 5.10 din [Documentul Copenhaga OSCE 1990](#) menționează că „oricine va avea un mijloc eficient de reparare împotriva hotărârilor administrative, astfel încât să garanteze respectarea drepturilor fundamentale și să

fond, câteva au fost satisfăcute, dar hotărârile au fost uneori inconsecvente, ridicând întrebări cu privire la neutralitatea politică a instanțelor.¹²⁴ De remarcat în special, hotărârile CAC care au anulat hotărârile CEC cu privire la numărul de SV în străinătate și pentru alegătorii din Transnistria, au intervenit în mod eronat în luarea hotărârilor discreționare ale unui organ administrativ, întrucât abuzul de putere discreționară nu a fost demonstrat în mod clar.¹²⁵

Pentru a oferi acces la o cale de atac legală eficientă, eforturile legislative și judiciare trebuie să asigure un cadru juridic armonizat și clar privind procedurile, precum și examinarea de fond a reclamațiilor și contestațiilor electorale.

XIII. OBSERVAREA ALEGERILOR

Observatori naționali și internaționali, precum și reprezentanții concurenților au dreptul să observe procesul electoral, inclusiv în SV în străinătate.¹²⁶ CEC, împreună cu alte autorități, au facilitat prezența observatorilor internaționali în pofida provocărilor legate de COVID-19. Pentru aceste alegeri, CEC a acreditat 1,800 de observatori naționali și 642 de observatori internaționali. Înregistrarea incluzivă a observatorilor în general a sporit transparența procesului electoral. Cu toate acestea, nu au fost făcute publice date cu privire la acreditarea de către CEDC a observatorilor din partea partidelor politice. Observatori din partea partidelor politice au fost prezenți în aproape toate SV în ziua alegerilor, iar observatori naționali au fost prezenți în aproximativ jumătate din SV vizitate de MIOA.

XIV. ZIUA ALEGERILOR

La 11 iulie, MIOA a observat deschiderea a 115 SV, votarea în 1,276 SV, numărarea în 100 SV și totalizarea în 34 din cele 37 CEDC.

A. DESCHIDEREA ȘI VOTAREA

Deschiderea secțiilor de votare a fost evaluată pozitiv în aproape toate secțiile observate. În câteva cazuri izolate, observatorii au remarcat o cunoaștere insuficientă a procedurilor de către membrii BESV, prezența persoanelor neautorizate (9 cazuri) și intervenția observatorilor din partea partidelor (2 cazuri). Observatorii MIOA au raportat, de asemenea, mici întârzieri de până la 15 minute la deschiderea a 15 secții de votare.

Procesul de vot a fost evaluat pozitiv de către observatorii MIOA în 99 la sută din secțiile observate. Proceduri precum identificarea și procesarea datelor alegătorilor prin SIAS, găsirea alegătorilor pe liste,

---

asigure integritatea juridică”. A se vedea, de asemenea, articolul 13 din [Convenția europeană a drepturilor omului](#) și articolul 2.3 din [CIDCP](#).

¹²⁴ Hotărârea CAC din 17 iunie, care a anulat hotărârea CEC de înființare a 146 PS în străinătate și hotărârea din 27 iunie, care a confirmat hotărârea ulterioară a CEC de înființare a 150 SV în străinătate, a furnizat o motivare incompatibilă cu privire la aplicarea de către CEC a criteriilor legale și luarea în considerare a avizului consultativ al MAEIE.

¹²⁵ La 8 iulie, o hotărâre a CAC a anulat hotărârea CEC de a stabili 41 SV pentru alegătorii din Transnistria. Hotărârea, emisă cu trei zile înainte de ziua alegerilor și la o lună după depunerea recursului, și la o zi după ce CEC a votat împotriva interdicției transportului organizat al alegătorilor din Transnistria, a ordonat în esență CEC să înființeze cel mult 12 SV. La 10 iulie, Curtea Supremă a anulat această decizie.

¹²⁶ Organizațiile societății civile și organizațiile internaționale pot acredita un număr nelimitat de observatori, în timp ce concurenții pot acredita un observator pentru fiecare secție de votare. Cetățenii moldoveni care locuiesc în străinătate, precum și reprezentanții organizațiilor internaționale și ale societății civile pot fi acreditați să monitorizeze procesul electoral în afara țării.

emiterea buletinelor de vot, ștampilarea buletinelor de identitate ale alegătorilor și procedura de vot secret au fost în mare măsură urmate, iar procesul a fost bine gestionat de BESV în aproape toate secțiile de votare observate. Cele câteva evaluări negative au fost legate de interferența în activitatea BESV-urilor și încercările de a influența alegătorii de către reprezentanții partidelor sau observatori naționali (în 12 cazuri) și nerespectarea măsurilor de sănătate publică.

Identificarea și verificarea alegătorilor în SIAS au fost eficiente, cu doar câteva probleme tehnice izolate cauzate de întreruperea conexiunilor la internet. Amenajarea secțiilor de votare a fost evaluată ca fiind adecvată pentru desfășurarea votării în 97% din secțiile observate. Cu toate acestea, supraaglomerarea a fost raportată în 5 la sută din monitorizări, urmare a spațiului limitat în interiorul SV și, uneori, un control slab asupra rândului format. În unele cazuri, supraaglomerarea a dus la neasigurarea secretului votului (33 de cazuri).¹²⁷ Votul în grup a fost observat în 26 de cazuri.

La fel ca și la alegerile anterioare, au fost instalate camere video în fiecare SV pentru a înregistra procedurile de deschidere, votare și numărare. În timp ce deschiderea și numărarea sunt înregistrate în întregime, în timpul votului, camerele trebuie să se concentreze doar pe partea urnei unde este introdus buletinul de vot. În unele ocazii, observatorii au raportat că camerele video nu erau focalizate pe urna de vot și acopereau o zonă mai largă în cadrul unui SV. Deși nu s-a observat ca aceasta să compromită secretul votului, persoanele care au votat ar putea fi identificate în filmări, expunându-i pe alegători la o influență nejustificată.¹²⁸

Orice utilizare a camerelor video în secțiile de votare trebuie să asigure protecția confidențialității și a datelor personale ale alegătorilor.

Observatorii MIOA au menționat că doar aproximativ o treime din secțiile de votare (32%) erau ajustate pentru accesul liber al persoanelor cu dizabilități, ceea ce nu corespunde standardelor internaționale și legislației naționale.¹²⁹ Potrivit CEC, 37,532 alegători au folosit urna mobilă, din care 2,701 erau persoane cu dizabilități.

Pentru a promova în continuare votul universal și pentru a asigura participarea egală a persoanelor cu dizabilități, sunt necesare eforturi suplimentare din partea autorităților pentru a facilita accesul liber la secțiile de votare pentru alegătorii cu mobilitate redusă.

Acuzațiile de cumpărare a voturilor, ce vizează în special alegătorii care locuiesc în Transnistria, au fost făcute de mai mulți actori politici în timpul zilei alegerilor și au fost raportate în mass-media.¹³⁰ Deși nu este interzis în mod clar în legislație, observatorii MIOA au remarcat mai multe cazuri de transportare a alegătorilor la secțiile de votare. Mai mult, în câteva cazuri, alegătorii au fost văzuți făcând fotografiile ale buletinelor de vot marcate, ceea ce ar putea indica o încercare de influență necuvenită asupra alegătorilor.

B. NUMĂRAREA ȘI TOTALIZAREA

Desfășurarea generală a numărării a fost evaluată pozitiv de MIOA în toate, cu excepția a 5 din cele 100

¹²⁷ O instrucțiune CEC solicit ca sediile SV să asigure eficiența, transparența, secretul și accesibilitatea procesului de vot și să faciliteze un flux ordonat de alegători. După cum a fost recomandat anterior de BIDDО, aceste cerințe ar putea fi completate de standarde cantitative minime specifice.

¹²⁸ Un regulament CEC prevede că înregistrarea video nu trebuie să pericliteze confidențialitatea și datele personale ale alegătorilor.

¹²⁹ Articolul 30 din Codul electoral prevede ca spațiul secției de votare trebuie să faciliteze accesul persoanelor în vârstă și al persoanelor cu dizabilități fizice. Articolul 29 litera (a) i din [CDPD](#) afirmă că „Statele părți vor garanta persoanelor cu dizabilități drepturile politice și posibilitatea de a se bucura de ele în mod egal cu ceilalți”.

¹³⁰ MOA BIDDО a primit rapoarte credibile despre punctele de adunare evidente pentru coordonarea alegătorilor din Transnistria în Corjova, Cocieri și lângă Grigoriopol.

secții de votare monitorizate. Activitatea și transparența BESV-urilor în timpul numărării și completării proceselor-verbale cu rezultatele electorale au fost în mare parte evaluate pozitiv, procedurile fiind în mare parte urmate, inclusiv determinarea voturilor valide și invalide într-un mod consecvent și rezonabil, separarea și numărarea corectă a buletinelor de vot pentru fiecare concurent, introducerea datelor rezultatelor în SIAS, oferirea de copii a procesului-verbal observatorilor, la cerere și ambalarea și sigilarea corespunzătoare a buletinelor de vot pentru fiecare concurent.

Evaluările negative s-au referit în primul rând la omiterea etapelor procedurale de către BESV, cum ar fi nedeterminarea numărului de buletine de vot emise prin numărarea semnăturilor din listele electorale (11 cazuri) și evitarea numărării numărului total a buletinelor de vot găsite în urna staționară înainte de a le repartiza pe fiecare concurent (22 cazuri). Într-o treime din numărările observate, validitatea buletinelor de vot contestate nu a fost decisă prin votul membrilor BESV. O serie de secții de votare au fost supraaglomerate și în trei secții observatorii nu au avut posibilitatea de a observa clar procesul. În timp ce candidații și observatorii naționali au primit copii ale proceselor-verbale ale rezultatelor în aproape toate SV monitorizate, rezultatele nu au fost afișate public, după cum prevede legea, în aproape jumătate (45 cazuri) din numărul secțiilor monitorizate.

BESV-urile au raportat rezultatele preliminare direct prin sistemul SIAS, iar CEC a început să publice rezultatele preliminare în direct pe site-ul său web la o oră după închiderea urnelor, sporind în continuare transparența. Procesul de totalizare a fost evaluat pozitiv de către observatorii MIOA în toate, cu excepția a două din cele 31 de observații. Membrii CE dC aveau, în general, o bună înțelegere a procedurilor de totalizare. În aproape toate secțiile monitorizate, procesul de totalizare a fost evaluat ca fiind transparent și respectând proceduri, cum ar fi verificarea faptului că toate materialele au fost primite și procesele-verbale completate corect. Materialele electorale au fost transferate direct către CE dC și datele din procesele-verbale BESV au fost reconciliate în toate observațiile MIOA.

Cu toate acestea, spațiile nepotrivite și încăperile mici utilizate pentru introducerea datelor au creat dificultăți pentru recepționarea materialelor și pentru totalizare. Sediile CE dC au fost evaluate ca necorespunzătoare pentru predarea materialelor BESV în 3 cazuri și inadecvate pentru totalizarea rezultatelor și supraaglomerate în 5 cazuri. De asemenea, observatorii MIOA au raportat că observatorii naționali sau reprezentanții candidaților / partidului nu au avut posibilitatea de a observa clar procesul în 5 cazuri și nu li s-a permis monitorizarea procesului de predare a proceselor-verbale BESV în 3 cazuri.

XV. EVOLUȚII POSTELECTORALE

CEC a anunțat rezultatele preliminare în seara alegerilor, prezentând că PAS a obținut 52,8% din voturi, sau 63 din cele 101 locuri parlamentare. Doar alți doi concurenți au trecut pragurile electorale: BeCS (27,2 la sută, 32 de locuri) și Partidul Șor (5,7 la sută și 6 locuri). Toate partidele importante și-au exprimat public acceptarea rezultatelor.

La scurt timp după alegeri, la 16 iulie, CEC a publicat pe site-ul său web copiile scanate ale proceselor-verbale cu rezultatele BESV pentru fiecare secție de votare pe circumscripție. După ce a primit în timp util procesele-verbale de totalizare de la CE dC, CEC a aprobat raportul privind rezultatele alegerilor la 19 iulie și l-a înaintat Curții Constituționale spre validare. Rata de participare finală a fost stabilită la 52,3%. CEC a anunțat, de asemenea, că 1,480,965 alegători au participat la vot și numărul alegătorilor incluși în listele suplimentare a fost de 284,568.

În ziua alegerilor, CEC a recepționat mai multe reclamații din partea partidelor politice în legătură cu încălcări ale interdicției de agitație electorală în ziua alegerilor și nereguli la secțiile de votare, precum

și aproximativ 100 de rapoarte privind transportarea organizată a alegătorilor la secțiile de votare.¹³¹ Au fost depuse aproximativ 230 de rapoarte la poliție la nivel național cu privire la potențiale infracțiuni în ziua alegerilor, în principal cu privire la încălcarea interdicției de agitație electorală în ziua alegerilor, organizarea transportării alegătorilor, cumpărarea voturilor, fotografierea buletinelor de vot, comportament necorespunzător și altercații. Procuratura Anticorupție a primit două reclamații pentru presupuse cumpărări sistematice de voturi.

Procesul de soluționare a reclamațiilor și contestațiilor postelectorale, inclusiv privind renumărarea voturilor și invalidarea rezultatelor la nivelul secției de votare, nu este prevăzut în Codul Electoral.¹³² Rezultatele finale ale alegerilor sunt agregate de CEC, dar validate și declarate de Curtea Constituțională. Acest lucru nu lasă efectiv nicio posibilitate de recurs împotriva rezultatelor finale, în contradicție cu bunele practici internaționale.¹³³ În plus, procesul de validare a rezultatelor de către Curtea Constituțională nu este prevăzut în cadrul legal.¹³⁴ Curtea Constituțională poate dispune renumărarea voturilor pe baza unor motive care ar fi putut afecta rezultatele și alocarea mandatelor.

Două contestații împotriva rezultatelor alegerilor au fost adresate CAC, ambele au fost declarate inadmisibile.¹³⁵ Una dintre aceste reclamații a fost ulterior depusă la CEC, inclusiv o cerere de renumărare a voturilor, care a transmis cazul Curții Constituționale, împreună cu totalizarea rezultatelor, alocarea mandatelor și materialele conexe. La 20 iulie, Curtea a respins cererea de renumărare.¹³⁶

La 23 iulie, Curtea Constituțională a organizat o audiere pentru validarea rezultatelor finale și în aceeași zi a emis decizia motivată, declarând alegerile valabile și confirmând mandatele.¹³⁷ CEC a prezentat Curții o imagine de ansamblu asupra administrării și supravegherii diferitelor aspecte ale procesului electoral. Reprezentanții partidului PAS și Șor au făcut prezentări, au menționat aspectele problematice, dar au susținut confirmarea rezultatelor.¹³⁸ Acuzația de ilegalitate a rezultatelor înaintată de PNOI a fost considerată nefondată și cererea de anulare a fost respinsă.¹³⁹ Curtea nu a făcut nicio recomandare pentru modificări legislative, așa cum a procedat în alegerile trecute.

¹³¹ Rapoartele privind transportarea organizată nu au fost postate pe site-ul CEC. BESV și CE dC au primit relativ puține reclamații legate de ziua alegerilor, majoritatea CE dC informând MOA BIDDО că nu au fost depuse reclamații care să le vizeze.

¹³² A se vedea și [Avizul comun de urgență](#) din 2020, BIDDО și Comisia de la Veneția.

¹³³ Paragraful II.3.3.f din [Codul de bune practici al Comisiei de la Veneția](#) afirmă că „toți candidații și toți alegătorii înregistrați în circumscripția în cauză trebuie să aibă dreptul de recurs. Se poate stabili un cvorum rezonabil pentru contestațiile alegătorilor cu privire la rezultatele alegerilor.”

¹³⁴ În practică, Curtea Constituțională organizează o audiere, la care părțile interesate pot face prezentări, apoi emite o decizie motivată privind validarea, inclusiv o imagine de ansamblu asupra procesului electoral. Dacă este necesar, Curtea emite recomandări pentru modificarea legislației electorale.

¹³⁵ La 14 iulie, PNOI a depus o declarație de ilegalitate și invaliditate a rezultatelor alegerilor, bazată, parțial, pe acuzațiile potrivit cărora PAS a utilizat în mod abuziv resursele administrative, și anume imaginea președintei Republicii Moldova și a instituțiilor statului, și că unele mijloace media au prezentat o acoperire dezechilibrată a concurenților. Cazul a fost considerat inadmisibil, *inter alia*, deoarece reclamantul nu a putut stabili competența instanței de a soluționa litigiile împotriva rezultatelor alegerilor. O reclamație a unui cetățean privat depusă la 21 iulie a fost considerată inadmisibilă, deoarece nu era în limba oficială, așa cum prevede legea.

¹³⁶ Instanța a considerat că acuzațiile PNOI privind un număr greșit de trei buletine de vot nu ar afecta rezultatele și distribuirea mandatelor.

¹³⁷ Audierea nu a fost deschisă publicului, dar a fost transmisă în direct online, fiind anunțată în prealabil.

¹³⁸ Reprezentantul PAS a susținut lipsa de imparțialitate a hotărârilor CEC privind secțiile de votare din străinătate și cele pentru alegătorii din Transnistria și a remarcat „eșecul” acestuia de a reglementa transportarea organizată a alegătorilor. De asemenea, a subliniat necesitatea ca parlamentul să remedieze lacunele din dreptul administrativ aplicabil soluționării disputelor electorale. Reprezentantul partidului Șor a subliniat că multe dispoziții legale sunt imprecise, lăsând loc interpretării. Mai mult, a susținut că drepturile electorale ale lui Ilan Șor au fost restricționate.

¹³⁹ Legea nu oferă în mod explicit Curții Constituționale competența de a examina reclamațiile cu privire la legalitatea rezultatelor. În timpul ședinței, instanța s-a referit la competența CAC cu privire la cauzele care contestă rezultatele alegerilor și alocarea mandatelor.

Pentru a oferi un mecanism eficient de contestare a rezultatelor alegerilor, trebuie prescrise în mod clar competențele, procedurile și termenele pentru reclamații și contestații post-electorale. S-ar putea lua în considerare împuternicirea CEC de a confirma rezultatele finale ale alegerilor, cu posibilitatea reexaminării judiciare.

XVI. RECOMANDĂRI

Aceste recomandări, așa cum sunt cuprinse în text, sunt prezentate în vederea îmbunătățirii în continuare a desfășurării alegerilor în Republica Moldova și sprijinirii eforturilor de a le alinia pe deplin în conformitate cu angajamentele OSCE și cu alte obligații și standarde internaționale pentru alegerile democratice. Aceste recomandări trebuie citite împreună cu recomandările BIDD0 anterioare pe care Republica Moldova nu le-a implementat la moment.¹⁴⁰ BIDD0 este pregătit să asiste autoritățile din Republica Moldova pentru a îmbunătăți în continuare procesul electoral și pentru a implementa recomandările cuprinse în acest raport și în rapoartele anterioare.

A. RECOMANDĂRI PRIORITARE

1. Noul parlament este încurajat să consolideze cadrul legal electoral în conformitate cu angajamentele OSCE și alte standarde internaționale și să soluționeze neajunsurile rămase, ținând cont de recomandările BIDD0 și ale Comisiei de la Veneția. Orice inițiative de reformă trebuie întreprinse cu mult înainte de următoarele alegeri și în cadrul unui proces incluziv, consultativ și transparent.
2. Pentru a insufla încredere în integritatea procesului electoral, autoritățile competente trebuie să investigheze prompt și temeinic acuzațiile credibile de cumpărare a voturilor și stimulente ilegale a alegătorilor și să aplice sancțiunile corespunzătoare.
3. Pentru a spori transparența și responsabilitatea finanțării campaniei, organismul de supraveghere trebuie să dispună de autoritate, resurse și expertiză tehnică adecvate pentru a-și exercita funcțiile în mod eficient. Pentru a descuraja încălcările, trebuie aplicate sancțiuni proporționale pentru încălcările stabilite ale reglementărilor.
4. Pentru a monitoriza punerea în aplicare a dispozițiilor privind mediatizarea echilibrată și imparțială prevăzute de Codul serviciilor mass-media audiovizuale, monitorizarea cantitativă și calitativă trebuie efectuată și în perioada între alegeri.
5. Pentru a pune în aplicare prevederile existente privind mediatizarea imparțială în timpul campaniei și pentru a asigura condiții de concurență echitabile, rapoartele de monitorizare ale Consiliului Audiovizualului trebuie emise în timp util și trebuie aplicate imediat măsuri eficiente pentru

¹⁴⁰ La punctul 25 din [Documentul OSCE de la Istanbul din 1999](#), Statele participante la OSCE s-au angajat „să implementeze cu promptitudine evaluarea și recomandările electorale ale BIDD0”. Implementarea recomandărilor anterioare este evaluată de MOA BIDD0 după cum urmează: recomandările 10, 13, 15, 19, 21, 22 și 27 din [Raportul final BIDD0 privind alegerile locale din 2015](#) (Raport final 2015), recomandarea 9 din [Raportul final BIDD0 privind alegerile prezidențiale din 2016](#) și recomandările 4, 8, 11, 13, 15, 16 și 32 din [Raportul final BIDD0 privind alegerile parlamentare din 2019](#) (Raportul final 2019) sunt complet implementate. Recomandările 3, 8, 9, 11, 12, 14 și 28 din Raportul final 2015, recomandările 5, 6, 7, 21, 26 și 27 din Raportul final 2016 și recomandările 2, 7, 14, 17, 21 și 29 din Raportul final 2019 sunt în mare parte implementate. Recomandările 1, 2, 5, 6, 7, 16, 17, 20, 23 și 25 din Raportul final 2015, recomandările 1, 2, 8, 16, 18, 22, 24 și 25 din Raportul final 2016, recomandările 1, 3, 5, 9, 10, 12, 20, 23 și 31 din Raportul final 2019 și recomandările 7, 8, 9, 10, 14, 20 și 22 din [Raportul final BIDD0 privind alegerile prezidențiale din 2020](#) sunt implementate parțial. A se vedea și [baza de date cu recomandări electorale](#) elaborată de BIDD0.

încălcări. Legea trebuie să prevadă soluții pentru concurenții defavorizați, mai degrabă decât să se axeze pe sancționarea mass-media.

6. Autoritățile trebuie să aibă în vedere instituirea de garanții pentru a se asigura că instanțele se bucură de libertatea de la presiuni politice și rămân pe deplin imparțiale în examinarea cazurilor legate de alegeri.

B. ALTE RECOMANDĂRI

Cadrul legal și sistemul electoral

7. Pentru a proteja stabilitatea sistemului electoral, trebuie să se ia în considerare introducerea unor garanții legale împotriva schimbărilor frecvente ale elementelor cheie ale legislației electorale.

Administrarea alegerilor

8. Pentru a spori transparența administrației electorale, trebuie să se solicite publicarea tuturor hotărârilor CEDC.
9. Pentru a oferi garanții suficiente pentru imparțialitatea instituțională și neutralitatea politică a CEC, ar putea fi luată în considerare revizuirea mecanismului de desemnare și numire a CEC.

Înregistrarea alegătorilor

10. Posibilitatea privării de drepturi de vot trebuie să fie reexaminată pentru a exclude discriminarea pe baza unei dizabilități mintale, în conformitate cu standardele internaționale.
11. Autoritățile trebuie să continue eforturile pentru a îmbunătăți acuratețea listelor electorale, inclusiv dezvoltarea de mecanisme eficiente pentru eliminarea înregistrărilor persoanelor decedate din registrul alegătorilor.

Înregistrarea candidatului

12. Trebuie luată în considerare modificarea legii pentru a permite alegătorilor să semneze în sprijinul mai multor candidați.
13. Trebuie să se ia în considerare revizuirea dispozițiilor legale privind denumirile, acronimele și simbolurile înregistrate ale partidelor pentru a se asigura că acest cadru protejează în mod clar și uniform împotriva utilizării abuzive a unor denumiri și simboluri similare în vederea creării confuziei alegătorilor.

Campania electorală

14. Pentru a promova condiții de concurență echitabile, trebuie aplicate mecanismele de separare a funcțiilor oficiale de activitățile partidului exercitate de demnitari, iar abuzul în serviciu, trebuie să fie abordat de autoritățile competente în mod eficient și rapid.

Finanțarea campaniei

15. Cadrul legal pentru finanțarea campaniei trebuie să furnizeze organismului de supraveghere capacitatea de a investiga sursele de donații și discrepanțele potențiale între cheltuielile reale și cele

raportate. Trebuie luată în considerare introducerea cerinței legale ca donatorii să declare că donațiile sunt conforme cu legea, sub rezerva unei penalități stabilite. Conform recomandărilor anterioare, legislația trebuie să abordeze finanțarea de către terți.

Mass-media

16. Legea concurenței, inclusiv desfășurarea credibilă și transparentă a măsurării cotei de audiență, trebuie aplicată pentru a împiedica actorii individuali să dobândească o putere de piață excesivă în detrimentul pluralismului mass-media.
17. Legislația trebuie revizuită pentru a se asigura că reglementările ce vizează defăimarea sunt de natură exclusiv civilă, în conformitate cu standardele internaționale și nu permit acordarea de prejudicii excesive.
18. Cerințele privind mediatizarea campaniei trebuie formulate în conformitate cu standardele internaționale, pentru a susține libertatea de exprimare și pentru a oferi îndrumări suficiente jurnaliștilor. Legea trebuie să definească cu exactitate ceea ce constituie o mediatizare echitabilă, echilibrată și imparțială și ce constituie o încălcare a cerinței.

Reclamații și contestații

19. Pentru a asigura soluționarea eficientă a disputelor electorale, CEC trebuie să ia în considerare reclamațiile în cadrul procedural aplicabil, în ședințele publice și în termenele legale. Pentru a asigura legalitatea procesului electoral în interesul public, CEC trebuie să evite o abordare formalistă și să țină cont de reclamații, inclusiv sesizările care prezintă motive de îngrijorare de natură să constituie o reclamație.
20. Pentru a oferi acces la o cale de atac legală eficientă, eforturile legislative și judiciare trebuie să asigure un cadru juridic armonizat și clar privind procedurile, precum și gestionarea de fond a reclamațiilor și contestațiilor electorale.

Ziua alegerilor

21. Orice utilizare a camerelor video în secțiile de votare trebuie să asigure protecția confidențialității și a datelor personale ale alegătorilor.
22. Pentru a promova în continuare votul universal și pentru a asigura participarea egală a persoanelor cu dizabilități, sunt necesare eforturi suplimentare din partea autorităților pentru a facilita accesul liber la secțiile de votare pentru alegătorii cu mobilitate redusă.
23. Pentru a oferi un mecanism eficient de contestare a rezultatelor alegerilor, competențele, procedurile și termenele pentru reclamații și contestații postelectorale trebuie prescrise în mod clar. S-ar putea lua în considerare împuternicirea CEC de a confirma rezultatele finale ale alegerilor, cu posibilitatea reexaminării judiciare.

ANEXA I. REZULTATE FINALE¹⁴¹

Nr. în buletin de vot	Denumirea partidului / blocului electoral	Numărul de voturi primite	Numărul de mandate
1	Partidul Politic Partidul Acasă Construim Europa „PACE”	18,781	-
2	Partidul Politic „Partidul Acțiunii Comune - Congresul Civic”	11,269	-
3	Blocul electoral „Renato Usatîi”	60,100	-
4	Partidul Politic „Șor”	84,187	6
5	Partidul Politic Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS)	774,753	63
6	Blocul electoral al comuniștilor și socialiștilor (BeCS)	398,675	32
7	Mișcarea Profesioniștilor „Speranța - Надежда”	2,814	-
8	Partidul Democrat din Moldova (PDM)	26,545	-
9	Partidul Politic Platforma Demnitate și Adevăr (PPDA)	34,184	-
10	Partidul Politic Partidul Unității Naționale (PUN)	6,646	-
11	Partidul Politic „Democrația acasă” (PDA)	21,255	-
12	Partidul Politic „Noi” (Partidul NOI)	1,431	-
13	Partidul Politic Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei (PDCM)	6,315	-
14	Partidul Politic Alianța pentru Unirea Românilor (AUR)	7,216	-
15	Partidul Politic Partidul Verde Ecologist	1,202	-
16	Partidul Politic Partidul Legii și Dreptății (PLD)	1,444	-
17	Partidul Politic Puterea Oamenilor (PPO)	1,613	-
18	Partidul Regiunilor din Moldova (PRM)	1,264	-
19	Partidul „Patrioții Moldovei” (PPM)	889	-
20	Partidul Schimbării (PS)	2,455	-
21	Partidul Noua Opțiune Istorică (PNOI)	197	-
22	Partidul Politic Partidul Oamenilor Muncii (POM)	1,467	-
23	Valico Veaceslav, candidat independent	2,514	-

Numărul de alegători incluși în listele electorale de bază	2,768,035
Numărul de alegători incluși în listele electorale suplimentare	284,568
Numărul de alegători care au primit buletine de vot	1,481,273
Numărul de alegători care au participat la votare	1,480,965
Participarea la vot	52,3%
Numărul buletinelor de vot declarate nevalabile	13,749
Numărul de alegători din străinătate	212,434
Numărul de alegători din Transnistria	28,791

¹⁴¹ Conform [Hotărârii CEC nr. 5178](#) din 19 iulie 2021.

ANEXA II. LISTA OBSERVATORILOR

Adunarea Parlamentară a OSCE

Ditmir	Bushati	Coordonator special	Albania
Pia	Kauma	Şef delegație	Finlanda
Andreas	Minnich	deputat	Austria
Harald	Troch	deputat	Austria
Marc	Demesmaecker	deputat	Belgia
Josef	Hajek	deputat	Republica Cehă
Kristyna	Harakova	deputat	Republica Cehă
Ian	Hornik	deputat	Republica Cehă
Radek	Merkl	deputat	Republica Cehă
Marie	Krarup	deputat	Danemarca
Søren	Søndergaard	deputat	Danemarca
Lærke leonora	Hulsrøj	secretariat	Danemarca
Inka	Hopsu	deputat	Finlanda
Pascal	Allizard	deputat	Franța
Jean-Yves	Leconte	deputat	Franța
Tip	Teissier	deputat	Franța
Loic	Poulain	secretariat	Franța
Nikoloz	Samkharadze	deputat	Georgia
Daniela	De ridder	deputat	Germania
Fritz	Felgentreu	deputat	Germania
Katja	Keul	deputat	Germania
Kordula	Kovac	deputat	Germania
Paul Viktor	Podolay	deputat	Germania
Freyja	Koci	secretariat	Germania
Luigi	Augussori	deputat	Italia
Francesco	Mollame	deputat	Italia
Guido	Almerigogna	secretariat	Italia
Charles	Margue	deputat	Luxemburg
Antoine	Beukering	deputat	Olanda
Barbara	Bartus	deputat	Polonia
Radoslaw	Fogiel	deputat	Polonia
Kazimierz	Kleina	deputat	Polonia
Robert	Kwiatkowski	deputat	Polonia
Joanna	Lichocka	deputat	Polonia
Marcin	Mykietynski	membru al misiunii	Polonia
Agnieszka	Pomaska	membru al misiunii	Polonia
Antonio	Malo de Abreu	deputat	Portugalia
Anca Maria	Constantin	membru al misiunii	România
Costel Neculai	Dunava	deputat	România
Catalin- Daniel	Fenechiu	deputat	România
Gabor	Hajdu	deputat	România
Alexandru	Kocsis-Cristea	deputat	România
Christine	Thellmann	deputat	România
Predrag	Rajić	deputat	Serbia

Simona	De ciutiis	membru al misiunii	Suedia
Lars	Thomsson	deputat	Suedia
Ahmet	Arslan	deputat	Turcia
Kamil	Aydin	deputat	Turcia
Hatice	Er As	membru al misiunii	Turcia
Pavlo	Frolov	deputat	Ucraina
Vadym	Halaichuk	deputat	Ucraina
Sergii	Rakhmanin	deputat	Ucraina
Stephanie	Koltchanov	secretariat	Franța
Alessia	De Rosa	secretariat	Italia
Torill	Eidsheim	deputat	Norvegia
Anzhelika	Ivanishcheva	secretariat	Federația Rusă
Dimitrije	Todorić	secretariat	Serbia
Petru	Osusky	deputat	Slovacia
Daniel Karl	Fässler	deputat	Elveția

Adunarea parlamentară a Consiliului Europei

Stefan	Schennach	Șeful Delegației	Austria
Pierre-Alain	Fridez	deputat	Franța
Cristian	Klinger	deputat	Franța
Jacques	Le Nay	deputat	Franța
Christian	Petry	deputat	Germania
Marina	Berlinghieri	deputat	Italia
Alberto	Ribolla	deputat	Italia
Inesa	Libina-Egnere	deputat	Letonia
Laima	Andrekiene	deputat	Lituania
Tiny	Kox	deputat	Olanda
Aleksander	Stokkebo	deputat	Norvegia
Andi-Lucian	Cristea	deputat	Polonia
Krzysztof	Truskolaski	deputat	Polonia
Diana	Stoica	deputat	România
Antonio	Gutierrez	deputat	Spania
Boriana	Aberg	deputat	Suedia
Oleksii	Goncharenko	deputat	Ucraina
Ivi-Triin	Odrats	secretariat	Estonia
Anne	Godfrey	secretariat	Regatul Unit
Katharina	Pabel	Comisia de la Veneția	Austria
Gael	Martin-Micallef	Comisia de la Veneția	Franța

Parlamentul European

David	McAllister	Șeful Delegației	Germania
Andreas	Schieder	deputat	Austria
Viola	Von Craumon Taubade	deputat	Germania
Jouzas	Olekas	deputat	Lituania
Siegfrid	Muresan	deputat	România
Cristian-Vasile	Terhes	deputat	România

Martina	Hesse	membru al misiunii	Statele Unite ale Americii
Robert Andrzej	Golanski	membru al misiunii	Polonia
Cristina	Castagnoli	membru al misiunii	Italia
Raffaele	Luise	membru al misiunii	Italia
Daniela	Recinelle	membru al misiunii	Italia

Observatori BIDDО pe termen scurt

Tamara	Hovnanyan	Armenia
Armine	Khzmalyan	Armenia
Aleh	Leshaniuk	Belarus
Maksim	Sapsai	Belarus
Nemanja	Malic	Bosnia și Herțegovina
Aleksandar	Vranjes	Bosnia și Herțegovina
Michal	Černý	Republica Cehă
Adam	Drnovsky	Republica Cehă
Sylva	Horakova	Republica Cehă
Ian	Schroth	Republica Cehă
Valdemar	Uruba	Republica Cehă
Tomas	Vlach	Republica Cehă
Hanne	Madsen	Danemarca
Erik	Nielsen	Danemarca
Marika	Kundla	Estonia
Melissa	Diagne	Franța
Vincent	Godbillon	Franța
Hervé	Hutin	Franța
Marion	Jouannet	Franța
Jean-Charles	Lallemand	Franța
Antoine	Meyer	Franța
Guillaume	Pierre	Franța
Elisabeth	Sancery	Franța
Elsa	Vidal	Franța
Michael	Angermann	Germania
Heike	Baddenhausen	Germania
Lisa Marie	Becker	Germania
Ian	Busch	Germania
Claudia	Dr. Schulze	Germania
Frank	Fischer	Germania
Uwe	Hellner	Germania
Michael	Jelonek	Germania
Gesa	Karrenbrock	Germania
Daniel	Kempken	Germania
Stefan	Lesjak	Germania
Petra	Ruth	Germania
Johannes	Schlichte	Germania
Ian	Schneider	Germania
Ulrich	Seel	Germania

Marlene	Sieck	Germania
Caspar	Sieveking	Germania
Richard	Zweig	Germania
Zoltán	Kondás	Ungaria
Viktoria	Olah	Ungaria
Beatrix	Tölgyesi	Ungaria
Walter	Citti	Italia
Piero	Iaia	Italia
Mara	Morini	Italia
Claudia Silvana	Tizzoni	Italia
Simonas	Narvydas	Lituania
Diederik	Hindriks	Olanda
Judith	Kiers	Olanda
Margriet	Teunissen	Olanda
Hans	van Oort	Olanda
Elena	Kuzmanovska Biondikj	Macedonia de Nord, Republica
Filip	Popovski	Macedonia de Nord, Republica
Janne	Haraldsen	Norvegia
Tom	Røseth	Norvegia
Øyvind	Seim	Norvegia
Nina	Wessel	Norvegia
Szymon	Bialek	Polonia
Tomasz	Bladyniec	Polonia
Marek	Całka	Polonia
Roland	Chojnacki	Polonia
Mirosław	Cieslik	Polonia
Maciej	Daszuta	Polonia
Radziśława	Gortat	Polonia
Igor	Graczyk	Polonia
Maciej	Jakubik	Polonia
Agata	Janiszewska	Polonia
Michał	Jóźwiak	Polonia
Kamila	Kwiatkowska	Polonia
Marta	Lochowska	Polonia
Barbara	Mrowka-Jasiecka	Polonia
Robert	Rajczyk	Polonia
Marcin	Rychły	Polonia
Alan	Rynio	Polonia
Michał	Sarnicki	Polonia
Rafal	Sordyl	Polonia
Mara	Almeida Sousa	Portugalia
Ricardo	Taveira Rodrigues	Portugalia
Bogdan	Biris	România
Bianca Maria	Necsa	România
Anca	Popa	România
Adina	Sirbu	România
Iulian	Toader	România
Rimma	Aglushevich	Federația Rusă

Elena	Arkhipova	Federația Rusă
Mariia	Astakhova	Federația Rusă
Sergey	Baburkin	Federația Rusă
Elena	Balandina	Federația Rusă
Kristina	Bogdanova	Federația Rusă
Elizaveta	Borisova	Federația Rusă
Alexey	Budarev	Federația Rusă
Boris	Diakonov	Federația Rusă
Arif	Gadzhiev	Federația Rusă
Anna	Gozhina	Federația Rusă
Dmitry	Groshev	Federația Rusă
Maria	Kataeva	Federația Rusă
Evgeny	Kozhokin	Federația Rusă
Yulia	Kudeneeva	Federația Rusă
Dmitrii	Litskai	Federația Rusă
Evgeny	Loginov	Federația Rusă
Anna	Makarenkova	Federația Rusă
Dmitry	Makarov	Federația Rusă
Anna	Mardenskaia	Federația Rusă
Maria	Osipova	Federația Rusă
Andrey	Ostvald	Federația Rusă
Yuliana	Petrenko	Federația Rusă
Anton	Postigov	Federația Rusă
Emil	Shykhaliev	Federația Rusă
Maksim	Sigarev	Federația Rusă
Sviatoslav	Terentev	Federația Rusă
Serghei	Veselovskii	Federația Rusă
Alexander	Vladychenko	Federația Rusă
Branislav	Gallo	Slovacia
Pavol	Ivan	Slovacia
Javier	Burgos	Spania
Virginia	Cezilly Fernandez de Liger	Spania
Jose Antonio	De Jorge Martinez	Spania
Arantza	Ercoreca	Spania
Javier	Martin Cantera	Spania
Joaquin	Murcia Corella	Spania
Marta	Pérez Soria	Spania
Montserrat	Quinzán García	Spania
Barbara	Sbrogiò Bolado	Spania
Andreas Sebastian	Roth	Suedia
Ulrika	Sehlin	Suedia
Par	Skold	Suedia
Marko	Wramen	Suedia
Christine	Bulliard-Marbach	Elveția
Fabrizio Mario Giuseppe	Comandini	Elveția
Niklaus	Gugger	Elveția
Alexandra	von Arx	Elveția
Terence	Duffy	Regatul Unit

Fredrick	Fawn	Regatul Unit
Paula	Keaveney	Regatul Unit
Claire	Porter	Regatul Unit
Marc	Tilley	Regatul Unit
Keith	Turner	Regatul Unit
Deborah	Alexander	Statele Unite ale Americii
Bogdan	Banu	Statele Unite ale Americii
George	Bogden	Statele Unite ale Americii
Hilary	Bown	Statele Unite ale Americii
Anthony	Bowyer	Statele Unite ale Americii
Maija	Butler	Statele Unite ale Americii
Jennifer	Butz	Statele Unite ale Americii
Alexandra	Cantone	Statele Unite ale Americii
Asim	Dorovic	Statele Unite ale Americii
Robert	Frost	Statele Unite ale Americii
Barron	Helgoe	Statele Unite ale Americii
William	Huennekens	Statele Unite ale Americii
Ethan	Jenkins	Statele Unite ale Americii
Catherine	LaRoque	Statele Unite ale Americii
Andrew	Long	Statele Unite ale Americii
Peter	Lossau	Statele Unite ale Americii
Michael	Martz	Statele Unite ale Americii
Eda	Matchak	Statele Unite ale Americii
James	McHugh	Statele Unite ale Americii
Dyrrell	Moon	Statele Unite ale Americii
Andrew	Offenbacher	Statele Unite ale Americii
Harold	Otto	Statele Unite ale Americii
Gligor	Taşkovici	Statele Unite ale Americii
Shapari	Taxell	Statele Unite ale Americii
Micaela	Thurman	Statele Unite ale Americii
Lisa	Tilney	Statele Unite ale Americii
Megan	Tingley	Statele Unite ale Americii
Laura	Villalba	Statele Unite ale Americii
James	Wellock	Statele Unite ale Americii
Namra	Zulfiqar	Statele Unite ale Americii
Ikrom	Saipov	Uzbekistan
Iroda	Ubaydullaeva	Uzbekistan

Echipa de bază BIDDO

Tamás	Meszerici	Şef de misiune	Ungaria
Rashad	Shirinov		Azerbaidjan
Vasil	Vashchanka		Belarus
Mišo	Imamović		Bosnia și Herțegovina
Marla	Morry		Canada
Elma	Šehalić		Germania
Carlo	Pappalardo Ficher		Italia
Ahmad	Rasuli		Kârgâzstan

Myagmartogtokh	Tumennasan	Mongolia
Max	Badder	Olanda
Bogdana	Sybikowska	Polonia
Ruslan	Ovezdurdyev	Federația Rusă
Robert	Bystricky	Slovacia
Farrukh	Juraqulov	Tadjikistan
Oleksandr	Stetsenko	Ucraina
Paul	O'Grady	Regatul Unit

Observatori BIDDО pe termen lung

Ian	Němec	Republica Cehă
Miroslav	Brozman	Republica Cehă
Klaus	Koenig	Danemarca
Mari	Paajanen	Finlanda
Alexandre	Benz	Franța
Sabrina	Rouigui	Franța
Natalie	Krieger	Germania
Marie Luise	von Halem	Germania
Laura	Erizi	Italia
Aldo	Tenisci	Italia
Julius	Lizūnas	Lituania
Laurens	Teule	Olanda
Øystein	Moen	Norvegia
Cecilie	Orestis	Norvegia
Kamil	Całus	Polonia
Andrzej	Klimczyk	Polonia
Marc	Morar	România
Cristian	Negrila	România
Iurii	Shapovalov	Federația Rusă
Andrei	Volkov	Federația Rusă
Claes	Pile	Suedia
Rebecca	Palmer	Suedia
Johanna	Estermann	Elveția
Daniele	D'Esposito	Elveția
Roger	Bryant	Regatul Unit
Sandra	Gale	Regatul Unit
Mara	Hanna	Statele Unite ale Americii
Ioan	Winters	Statele Unite ale Americii

DESPRE BIDDO

Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (BIDDO) este principala instituție a OSCE care oferă asistență statelor participante „pentru a asigura respectarea deplină a drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului, pentru a respecta statul de drept, pentru a promova principiile democrației și (...) pentru a construi, consolida și proteja instituțiile democratice, precum și a promova toleranța în societate”(Documentul Summit-ului de la Helsinki din 1992). Acest lucru este menționat ca dimensiunea umană a OSCE.

BIDDO, cu sediul în Varșovia (Polonia) a fost creat în calitate de Birou pentru Alegeri Libere la Summit-ul de la Paris din 1990 și și-a început activitatea în mai 1991. Un an mai târziu, numele Biroului a fost modificat pentru a reflecta un mandat extins care să includă drepturile omului și democratizarea. În prezent, în cadrul Biroului activează peste 150 de angajați.

BIDDO este agenția principală din Europa în domeniul **observării alegerilor**. În fiecare an, coordonează și organizează detașarea a mii de observatori pentru a evalua dacă alegerile în regiunea OSCE se desfășoară în conformitate cu angajamentele OSCE, alte obligații și standarde internaționale pentru alegeri democratice și cu legislația națională. Metodologia sa unică oferă o analiză profundă a procesului electoral în întregime. Prin intermediul proiectelor de asistență, BIDDO ajută statele participante să-și îmbunătățească cadrul electoral.

Activitățile de **democratizare** desfășurate de Birou includ: statul de drept, sprijin legislativ, guvernare democratică, migrație și libertatea de circulație și egalitatea de gen. OSCE/BIDDO anual implementează un șir de programe specifice de asistență, urmărind să dezvolte structuri democratice.

BIDDO oferă asistență statelor participante în îndeplinirea obligațiilor acestora în promovarea și protecția **drepturilor și libertăților fundamentale ale omului** în conformitate cu angajamentele OSCE pe dimensiunea umană. Aceasta se realizează prin conlucrarea cu o varietate de parteneri pentru a încuraja colaborarea, consolida capacitățile și oferi expertiză în domenii tematice, inclusiv drepturile omului în lupta împotriva terorismului, sporirea protecției drepturilor umane ale persoanelor traficate, educație și instruire în drepturile omului, monitorizare și raportare privind drepturile omului și drepturile femeilor și securitatea.

În domeniul **toleranță și non-discriminare**, BIDDO oferă sprijin Statelor participante în consolidarea răspunsului acestora la crimele bazate pe ură și incidentele de rasism, xenofobie, anti-semitism și alte forme de intoleranță. Activitățile BIDDO care se referă la toleranță și non-discriminare se axează pe următoarele domenii: legislație; instruire privind implementarea legislației; monitorizare, raportare și urmărirea răspunsurilor la crime și incidente motivate de ură; precum și activități educaționale pentru a promova toleranța, respectul și înțelegerea reciprocă.

BIDDO oferă consultanță statelor participante cu privire la politicile lor privind **romii și sinti**. Aceasta promovează consolidarea capacităților și crearea de rețele în rândul comunității rome și sinti și încurajează participarea reprezentanților romi și sinti în organismele de elaborare a politicilor.

Toate activitățile BIDDO se desfășoară în strânsă coordonare și cooperare cu statele membre ale OSCE, instituțiile OSCE și operațiunile de teren, precum și cu alte organizații internaționale participante.

Mai multe informații sunt disponibile pe pagina web a BIDDO (www.osce.org/odhr).